

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Ivana Váňová

Didaktická hra v současné výuce

Zaměřeno na mateřské školy a 1. stupeň základní školy

Didactic game in contemporary pedagogy

Aimed at nursery school and the 1st level of elementary school

Praha 2015

doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Poděkování

Za odbornou pomoc při zpracování diplomové práce na tomto místě děkuji vedoucí práce doc. PhDr. Haně Kasíkové, CSc. a všem odborníkům a pedagogům, se kterými jsem měla možnost se nad svou prací zamyslet a poradit, zejména pak Mgr. Kláře Pospíšilové.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Abstrakt

Tato práce pojednává o didaktické hře v současném vyučování v prostředí mateřské školy a prvního stupně základní školy. Za cíl si autorka kladla určit, zda jsou rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a v základní škole. Dále ověřit, jestli pedagogové uznávají didaktickou hru jako plnohodnotnou metodu vzdělávání, a zjistit, zda naplňuje didaktická hra v rámci prvního stupně základní školy svou aktivizační funkci. Pro výzkum byla použita metoda pozorování a metoda rozhovoru, které byly vyhodnoceny pro sběr dat jako nejvhodnější. Konkrétně se jednalo o pozorování výuky v předškolních třídách mateřské školy a v prvním až třetím ročníku základní školy, dále rozhovory s pedagogy mateřské školy a pedagogy v prvním až třetím ročníku základní školy a porovnání vyučovací hodiny, kde byla použita didaktická hra s hodinou, ve které didaktická hra použita nebyla. Zvolenými metodami výzkumu bylo dosaženo těchto výsledků: Hlavním rozdílem při užití didaktické hry v mateřské škole a v základní škole je přístup pedagoga k zadání didaktické hry a následná reakce žáků nebo dětí na hru. V mateřské škole pedagogové považují didaktickou hru za stěžejní metodu vzdělávání, v základní škole má plnohodnotné postavení vzhledem k ostatním vyučovacím metodám. Na základě porovnání dvou různě vedených vyučovacích hodin je patrný výrazný aktivizační efekt u žáků při hodině, kde byla využita didaktická hra oproti hodině, ve které užitá nebyla.

Klíčová slova

Aktivita žáků, didaktická hra, hra, mateřská škola, metody vzdělávání, první stupeň základní školy.

Abstract

The thesis discusses didactic game applied in kindergartens and primary schools in the context of current educational system. The author's objective was to determine differences between employing didactic play in kindergartens and primary schools. Another objective was to verify whether teachers recognise didactic game as an adequate educational method and to ascertain whether didactic game fulfils its activation function in primary schools. Observation and interviewing were used as appropriate methods to conduct the research and collect the data. More specifically the author conducted observations in the pre-school kindergarten classes and the first three grades of primary schools, interviews with kindergarten and primary school teachers, and comparisons between classes where didactic game was used and where it was not. The following conclusions were made: the main difference in applying didactic game in a kindergarten and primary school is the teacher's approach to the assignment of the didactic game and subsequently the children's or pupils' perception. Kindergarten teachers consider didactic game to be a fundamental educational method, whereas in primary schools it is of similar importance as other methods. Based on comparison of two differently held classes, more significant activation effect was observed at a class where didactic play was applied than at a class where it was not.

Key words

Didactic game, first level of elementary school, game, kindergarten, methods of education, pupils activity.

Motto

„Metoda všeho musí býti předně přirozená. Neb cokoli je přirozené, rádo jde... Aby metoda byla libá, má někdy cukrovou opatrností oslazena býti, totiž aby věci potřebné pod způsobem rozmlouvání, pohádek, podobenství, hádání a zápasení společného přednášeny byly.“

Jan Amos Komenský

OBSAH

ÚVOD	9
1 HRA	11
1.1 Vymezení pojmu hra.....	11
1.2 Znaky hry	13
1.3 Druhy a typy her.....	14
2 HISTORICKÝ POHLED NA HRU JAKO PROSTŘEDEK VÝCHOVY A VZDĚLÁNÍ ...	17
3 HRA V ŽIVOTĚ DÍTĚTE.....	24
3.1 Význam hry pro dítě	25
3.2 Proměny hry v životě dítěte.....	27
4 DIDAKTICKÁ HRA.....	30
4.1 Didaktická hra jako jedna z metod vyučování	31
4.2 Didaktická hra – aktivizace žáků	33
4.3 Všeobecné požadavky na práci s didaktickou hrou.....	34
4.4 Práce učitele s didaktickou hrou.....	36
5 HRA V SOUČASNÉM PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ A NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	39
5.1 Postavení didaktické hry mezi ostatními vyučovacími metodami v mateřské	39
5.2 Didaktická hra v MŠ	40
5.3 Didaktická hra na prvním stupni ZŠ	46
6 EMPIRICKÁ ČÁST.....	51
6.1 Cíl výzkumu.....	51
6.2 Výzkumný vzorek	52
6.2 Technika sběru dat.....	53
7 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ S PEDAGOGY.....	55

8	VÝSLEDKY POZOROVÁNÍ	60
8.1	Průběh pozorování běžného dne předškolní třídy mateřské školy	60
8.2	Průběh pozorování vyučování v první, druhé a třetí třídě základní školy	61
9	SROVNÁNÍ HODIN	69
10	SHRNUTÍ	72
	ZÁVĚR	75
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
	SEZNAM TABULEK	80
	SEZNAM PŘÍLOH	81

ÚVOD

Téma diplomové práce bylo vybráno s ohledem na přímou zainteresovanost autorky, která sama působí jako pedagog v předškolní třídě mateřské školy, kde je didaktická hra a hra jako taková základní metodou při práci s dětmi. Je známo, že předškolní věk je z celkového vývojového hlediska člověka velice důležitý. V tomto období se formují charakteristické vlastnosti a utváří se osobnost dětí. Jedním z faktorů pro rozpracování tohoto tématu bylo prohloubení teoretické i praktické znalosti jak autorky, tak i čtenáře.

Hrou se děti přirozeně seznamují s okolním světem a učí se v takovém světě fungovat, v tomto případě lze hovořit o nácviu adaptivního chování. Hrou se dítě učí ještě mnohem dříve, než jej zasáhne jakákoliv organizovaná forma vzdělávání. Obecně se můžeme setkat s myšlenkou, že hra je stará jako lidstvo samo. Tato formulace však není správná, protože hru jako způsob učení využívají i mláďata různých živočišných druhů, kteří obývají naši zemi daleko delší dobu.

Řada vzdělávacích směrů považuje hru, respektive didaktickou hru jako plnohodnotnou a účinnou složku vyučování a vzdělávání. Již Jan Amos Komenský před několika staletími uplatňoval myšlenku *škola hrou*. V poslední době jsou nové pedagogické směry zaměřené především na maximální uspokojování potřeb dítěte v rámci školního procesu. Proto se didaktická hra dostává do centra zájmu odborné veřejnosti.

Didaktická hra je obdobou hry dětské - volné, ale má svůj jasný záměr - didaktické cíle. Význam hry při výuce je dokázán mnoha výzkumy, které provedli odborníci z řad psychologů. Pro děti je to činnost motivující, zvyšuje koncentraci a aktivitu myšlení. V žácích probouzí zájem o učení, podporuje angažovanost na dané činnosti, rozvíjí tvořivost, spolupráci, ale i soutěživost mezi dětmi. Ty jsou nuceny prakticky využívat teorií nabyté poznatky i aplikovat životní zkušenosti při řešení úkolů. Didaktická hra má svá jasně daná pravidla, odehrává se v určitém předem daném prostoru, je částečně řízená a je nutné její závěrečné vyhodnocení. Pedagog zde má

široké pole působnosti, podle toho o jakou didaktickou hru se jedná. Může vystupovat v roli hlavního organizátora i tichého pozorovatele zpovzdálí.

Cílem práce bude předložit teoretický pohled na didaktickou hru a zodpovědět autorkou položené otázky: Jaké jsou rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a v základní škole? Uznávají pedagogové didaktickou hru jako plnohodnotnou metodu vzdělávání? Plní didaktická hra v rámci prvního stupně základní školy svou aktivizační funkci?

Práce je teoreticko-empirická. Teoretická část se věnuje hře a didaktické hře ve vzdělávání a výuce obecně, vysvětluje hlavní pojmy a uvádí čtenáře do této problematiky. Empirická část prostřednictvím výzkumných metod podrobně analyzuje praktické poznatky získané setřením v terénu a rozhovory s pedagogy v souladu se zvolenými cíli práce. Pro výzkum byla použita metoda pozorování a metoda rozhovoru, které byly vyhodnoceny pro sběr dat jako nejvhodnější. Konkrétně se jedná o pozorování výuky v předškolních třídách mateřské školy a v prvním až třetím ročníku základní školy, dále rozhovory s pedagogy mateřské školy a pedagogy v prvním až třetím ročníku základní školy a porovnáním vyučovací hodiny, kde byla použita didaktická hra s hodinou, ve které didaktická hra použita nebyla.

Pozorování bylo přímé (výzkumník se účastnil pozorování přímo v terénu), nezúčastněné (výzkumník nezasahoval do probíhajících interakcí) a strukturované (výzkumník se zaměřil na předem stanovené jevy). Rozhovor byl polostrukturovaný a provedený se sedmi respondenty.

1 HRA

*„Podstata hry není
ve vítězství, ale ve hře samotné.“*

Jack London

Hra je pro dítě neoddělitelným a nejpřirozenějším způsobem poznávání okolního světa. Kromě toho mu také pomáhá rozvíjet jeho sociální vztahy, komunikaci a empatii. V první kapitole se autorka věnuje hře obecně. Předkládá zde několik definic hry, které pocházejí z řad pedagogů, filozofů, ale i psychologů, protože touto lidskou činností se zabývají myslitelé mnoha vědních oborů. Dále objasňuje, jaké jsou znaky hry a jaké aktivity je tedy možné za hru považovat. Jelikož za hru můžeme pokládat mnoho činností (které splňují znaky her), autorka uvádí i jejich dělení podle typů a druhů, a to opět z filozofického, pedagogického a psychologického hlediska.

1.1 Vymezení pojmu hra

Podle Pedagogického slovníku je hra forma činnosti, která se liší od práce i od učení. Člověk se hrou zaměstnává po celý život. Hra má řadu aspektů: aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivý, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický. Zahrnuje činnosti jednotlivce, dvojice, malé skupiny i velké skupiny. Existují hry, pro jejichž realizaci jsou potřeba speciální pomůcky (hračky, herní pomůcky, sportovní náčiní, nástroje,...)¹

Podle Johana Huzinga je hra pramenem lidské kultury. Huzinga ve svém díle *Homo ludens* představuje podstatu a význam hry jako kulturního fenoménu a hru staví do kontextu lidské činnosti od básnictví a umění až po válku. Huzinga vymežil pojem hra

---

¹PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 2009.

jako dobrovolnou činnost (hra na rozkaz není hra, ale jen nařízená podoba hry), která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím „jiného bytí“, než je „všední život“.² Lidé si hrají pro potěšení ze hry. „*Hra je něco nevšedního, co stojí mimo proces bezprostředního uspokojování nezbytných potřeb.*“³ Jak to, že hra je starší než kultura? Odpověď je jednoduchá, protože si hrají i zvířata. A to stejně jako lidé, protože hru provozují za účelem potěšení a zábavy. Jádrem hry je vybití energii, zabavit, rozptýlit, rozveselit se... Huzinga jako autor odmítá fyziologické a psychologické teorie vzniku hry a pohlíží na hru jako na svobodné jednání a kulturní jev.

Dle Finka je hra, vedle zrození, práce, lásky, smrti a boje, základním fenoménem lidské existence. Na rozdíl ale od těch ostatních není svázána s úsilím dosažení určitého cíle. Zároveň ale stojí proti nim, protože tím, že je zpodobňuje, je přijímá do sebe. Můžeme hrát lásku, skutečnost, boj, práci, můžeme hrát i hru samotnou.⁴

Podle Severové dětská hra jako taková a její znaky zajímaly především pedagogy ještě dříve, než psychologové objevili důležitost spontánní činnosti pro vývoj dítěte. Dětská hra obsahuje spontánnost, elán, vytrvalost a neúnavnost, podle těchto znaků začalo sílit přesvědčení, že hra musí v životě dítěte hrát významnou roli. V dějinách pedagogiky se tak setkáváme se snahou o využití hry, zejména v předškolní výchově.⁵

Opravitelová nalézá základ hry v tom, že vychází z možností dítěte a je pro ně přirozeně zvládnutelná. Hra přispívá k jeho psychické rovnováze, poskytuje dítěti klid a vyrovnanost. Zkouší schopnosti dítěte řešit nastalé situace, rozvíjí obratnost

---

²Co je hra a kdy je soutěž hrou?. PRÝMASOVÁ, Lenka a Eva LUKAVSKÁ. RVP: metodický portál [online]. 22-05- 2008 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2329/co-je-hra-a-kdy-je-soutez-hrou-.html/>

³HUIZINGA, J.: *Homo ludens*. Praha: Mladá Fronta, 1971.

⁴FINK, E. Hra jako symbol světa. Praha: Český spisovatel, 1993.

⁵SEVEROVA, M. *Hry v raném dětství: studie o jejich vývoji a motivaci*. Praha:Academia, 1982.

a zároveň obohacuje komunikaci a sociální vazby. Do hry dětí se zrcadlí prožitky a zkušenosti z vlastního života. V pedagogické praxi má nezastupitelnou úlohu.⁶

„Dětství je časem her a dítě ve věku mateřské školy se učí hrou. Nehrají si ale jen děti, své hry mají i dospělí. Stejně jako dětem jim hra pomáhá se odreagovat, vystoupit ze skutečného světa a odložit každodenní starosti. Hra není zatěžkána pachtěním se za konečným cílem. Hra otevírá dveře do magického světa, ve kterém je vše jenom jako a platí jiná pravidla.“⁷

1.2 Znaky hry

Mezi základní znaky her můžeme zařadit:

- a) Hra je svobodná činnost, nelze ji vykonávat na povel.
- b) Hra je neproduktivní, nedává nám žádné hmotné statky. Dává nám prožitky a vzpomínky, které jsou velice cenné pro náš další život.
- c) Hra má svůj čas a prostor, je vydělena z běžného života, ale může jej zrcadlit.
- d) Hra je nejistá, její výsledek nemůže být předem znám. Nevíme, jak se bude hra vyvíjet, jak bude pokračovat, atp.
- e) Hra je podřízena pravidlům, tyto pravidla po dobu hry vyřazují pravidla běžného života, pravidla hry platí pouze po dobu hry, pravidla si domlouvají hráči.⁸

Další příklad dělení uvádí například Koťátková:

- a) Spontánnost, projevující se v přirozeném chování a improvizaci. Dítě samo podněcuje hru a určuje její cíle.
- b) Zaujetí hrou, kdy je dítě tak soustředěno, že je pro něj těžké ji opustit.
- c) Radost a uspokojení, kdy je prožitek často provázen samomluvou, která emoce zesiluje.
- d) Tvořivost, ukrytá v osobitém upravení skutečnosti z reálného světa.

⁶OPRAVILOVA, E. *Předškolní pedagogika I. Smysl a proměny dětství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Pedagogická fakulta, 2004.

⁷ SVOBODOVÁ, E. *Hry v mateřské škole*. Pracovní text k semináři Hry v mateřské škole v nakladatelství Portál v roce 2013, s. 27.

⁸ SVOBODOVÁ, E. *Hry v mateřské škole*. Pracovní text k semináři Hry v mateřské škole v nakladatelství Portál v roce 2013.

- e) Fantazie, která se ve hře před 3. rokem projevuje v některých částech hry a při výběru hraček. Mezi 3. – 6. rokem lze díky fantazii překonat omezení dětských možností a má ve hře velmi důležitou úlohu.
- f) Opakování, dítě se rado vrací do známých příběhů a her, nebo tam, kde došlo ke shodě s ostatními dětmi.
- g) Přijetí nové role plynoucí ze hry. Dítě si přetváří určité situace a na příkladu odporovaného chování, zkušenosti vybírá roli. Tu pak ověřuje ve vztahové interakci s ostatními rolemi.⁹

1.3 Druhy a typy her

R. Collins rozdělil hru dle motivace člověka k tomu, aby ji hrál, na čtyři typy. **Agonální hry**, z řec. *agon* – řízený boj, jsou hry, kde je hlavním smyslem vítězství. Vítězí zde rychlejší, silnější nebo hbitější, protože základním principem těchto her jsou rovné šance pro všechny. Důvodem ke hře je snaha zvítězit, prostředkem k vítězství pak trénink.

Aleatorické hry, z lat. *alea* – kostka, nebo hra v kostky, jsou hry, v nichž se nesnažíme porazit soupeře, ale osud. V těchto hrách není třeba mít talent nebo trénovat. Hráč buď zažije nezasloužené štěstí, nebo totální prohru.¹⁰

Mimikry se vyznačují maskováním nebo proměnou. Patří sem tehdy všechny hry „na něco“. Tyto hry nám umožňují vytvářet fiktivní svět, nebo se přetvářet do druhých. Právě v mimikách je nejpregnantněji spojena dvojí tvář hry, smrtelná vážnost a zaujetí, které jsou pro to správné hraní charakteristické, a zároveň vědomí, že hra je činnost „jako by“, nanečisto, pořád je to jen hra.

Hry typu **ilinx** – závrať, čili **hryvertigonální**, jsou založené na principu závratí. Motivací k této hře je touha porušit stabilitu svého těla nebo duše. „*Chodit s hlavou*

⁹ KOŤATKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005.

¹⁰ PELCOVÁ, N.: *Vzorové lidství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. Str. 205.

v oblacích, nechat se unést, nebo nechat si poplést hlavu, houpat se na houpačce, vozit se na kolotoči a další.“¹¹

Z psychologického hlediska se dají třídit hry na nepodmíněné reflexní (intuitivní), senzomotorické, intelektuální a kolektivní.

Z pedagogického hlediska lze hry dělit do dvou skupin:

1. hry tvořivé, volné čili spontánní jsou takové, při nichž si dítě volí samo námět i průběh hry. Jejich hlavním obsahem je vztah k materiálnímu světu. Patří sem hry:

- *předmětové* (dítě manipuluje s předměty, které ho obklopují, rozvíjí své smysly a poznává vlastnosti předmětů),
- *úkolové – námětové* (dítě napodobuje jednání dospělého, hraje si na někoho, napodobuje vztahy mezi lidmi),
- *dramatizační* (dítě ve své fantazii formuje děje, postavy, prožitky, hovoří se smyšlenou osobou),
- *konstruktivní* (dítě cíleně zachází s předměty a pomůckami, které připomínají skutečnost svým vzhledem či funkcí).

2. hry s pravidly obsahují hry:

- *pohybové* (na rybičky a rybáře, na Mrazíka, míčové hry, hry se zpěvem),
- *intelektuální – didaktické* (v nich vystupuje do popředí pedagogický záměr).¹²

Didaktická hra je podle Pedagogického slovníku analogií činností dětí, která sleduje didaktické cíle. Může se odehrávat v učebně, tělocvičně, na hřišti, v přírodě. Má svoje pravidla, vyžaduje průběžné řízení, závěrečné vyhodnocení. Je určená jednotlivcům, ale i skupinám žáků, přičemž role pedagoga má široké rozpětí od hlavního organizátora až po pozorovatele. Její předností je stimulační náboj,

¹¹ PELCOVÁ, Naděžda. *Vzorové lidství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. Str. 206.

¹² MIŠURCOVÁ, V.; FÍŠER, J.; FIXL, V.: *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.

podněcuje tvořivost žáků, spontánnost, spolupráci i soutěživost, vyžaduje, aby žáci využívali různé poznatky a zručnosti, zapojovali životní zkušenosti.¹³

Podle Koťátkové je didaktická hra typická významnou částí didaktického zacílení. Je zvolená, stimulovaná a vedená někým, kdo zadává, motivuje a provází celou hru. Didaktická hra má za cíl vytvoření určité dovednosti. Zahrnuje činnosti, které cvičí určitou dovednost - postřeh, orientaci v prostoru, důslednost, soustředěnost, pozornost, cvičí vůli vydržet a dojít k vytýčenému cíli.¹⁴

Shrnutí

V této kapitole poskytuje autorka čtenáři obecnou definici hry z několika hledisek. Dále v kapitole popisuje znaky hry, aby tak tuto činnost odlišila od jiných aktivit. Jako základní rysy uvedla tyto: je to spontánní jednání, které není produktivní, a nevyplývají z něj žádné hmotné statky, má svůj ohraničený čas, prostor a pravidla, která si domluví hráči, a ta nemusí být v souladu s realitou života a platí jen pro danou hru. Poslední část kapitoly se týká druhů a typů her. Zde uvádí dělení z psychologického a pedagogického pohledu. Na tuto kapitolu navazuje pojednání o historickém pohledu na hru jako prostředku výchovy a vzdělání, neboť hra provází člověka v tomto směru od nepaměti a je nedílnou součástí jeho života.

---

¹³PRÚCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009.

¹⁴KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005.

2 HISTORICKÝ POHLED NA HRU JAKO PROSTŘEDEK VÝCHOVY A VZDĚLÁNÍ

„Historie je svědkem času,

pochodní pravdy, životem vzpomínek, učitelkou života a poslem starověku.“

M.T. Cicero

Historie her a jejich využití ve vzdělávání a výchově sahá hluboko do historie lidských dějin. V této kapitole autorka popíše názory některých významných postav v úloze hry ve výchově a výuce, přičemž ne vždy se jedná o činnost, kterou lze přímo charakterizovat jako didaktickou hru. O historii hry ve výchově a vzdělání by bylo možno napsat celou samostatnou práci, proto bylo velice obtížné obsáhnout toto široké téma do jedné kapitoly. Výběr informací a osobností uvedených v následující kapitole není vyčerpávající, jsou zde uvedeny stěžejní fakta vztahující se k didaktické hře zvolené podle vlastního uvážení autorky.

S výchovou jako s cílevědomým a záměrným působením se setkáváme od nepaměti, stejně tak i s hrou jako s prostředkem výchovy a vzdělání. Ze zběžného náhledu na historický vývoj hry a hračky je zřejmé, přestože se významně měnil svět, v němž lidstvo existuje, a že se v něm vystřídaly nespočetné generace, hra a hračka, ačkoliv v sobě vždy nesly obraz své doby, byly a jsou výchovným prostředkem potvrzeným zkušeností věků a nerozlučným atributem dětství a lidské kultury. Jsou jedním ze svorníků, který nás spojuje s celou historií lidstva.¹⁵ *„Hra je součástí kultury od počátku dějin lidské společnosti. Tento fakt dokazují jak archeologické vykopávky, tak i pozdější literární památky. Hra i hračka jsou již odpradáвна předměty teoretických úvah.*

---

¹⁵MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.

Jejich důležitost je uznávána po tisíciletí. Určité typy her a hraček jsou součástí kultury a nástrojem výchovy mnoha generací.“¹⁶

Již z archeologických vykopávek se můžeme domnívat, že předměty připomínající hračky nacházíme v různých dobách a u různých národů. Není náhodou, že se navzájem podobají, ačkoliv byly nalezeny na různých místech. Ve vykopávkách starého Egypta byl nalezen například míč z papyru, panenky a další předměty používané ke hře. Ze starověkého Říma se například dochovali vojáčky, vozíčky nebo různé koníci.

První zmínky o důležitosti hry ve vzdělávání sahají přes 2 000 let zpátky až do doby starověku. Příkladem by byl například Platon. Ten ve svých „Zákonech“ uvádí, že už u malých dětí je třeba hru povzbuzovat. Podle něj je hra pro děti ve věku 3-7 let hlavní vzdělávací metodou. Vzdělávací hry byly určeny k přípravě dětí na jejich budoucí povolání. Například manipulace se stavebnicemi a skládačkami byly vhodnou součástí vzdělávání budoucích stavitelů. Jeden z Platonových výroků zní: *„Příteli, nezacházej s dětmi při učení násilně, nýbrž ať se učí formou hry, abys také lépe mohl pozorovat, k čemu se kdo svou přirozeností hodí.“¹⁷*

Také Platonův učenec Aristoteles si uvědomil význam her pro vzdělávání. Ve svých dílech Politika a Etika Nikomachova hájil nutnost hry pro dětský věk. Zastává názor, že hra je nejvíce vhodná aktivita pro děti.

Vzdělávání a výchova ve starověkém Římě pokračovaly v řeckém vzdělávacím duchu. První školy se objevily v republikánském zřízení a nesly název „ludi“ neboli hry. Většina her užívaných v těchto školách se týkala fyzického rozvoje dětí.

V Evropě držela vzdělání do 14. století pod svým vlivem církve. Zaměřovala se hlavně na pokoru a poslušnost žáků. Používaly se fyzické tresty a děti byly nuceny učit se velké množství vědomostí z paměti. Pro didaktickou hru zde nebyl prostor. To však neznamená, že hra neměla v životě dětí své místo. V archeologických nálezech této doby se objevují opět dřevěné koně či panenky. (Koník – příprava na budoucí roli rytíře, panenka – příprava na budoucí roli matky.)

---

¹⁶MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s.9.

¹⁷MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.

Ve výuce našla hra své místo až po nástupu renesance a humanismu. V tomto období se lidé snaží vymanit ze středověkého způsobu myšlení a pozornost se od Boha obrací na člověka, důraz se klade na lidský rozum a pozemský život. Humanismus se znovu vrací i k antice a antické kultuře a přebírá z ní velké množství prvků, což se projevuje i ve výchově a vzdělávání. Humanisté velmi ostře kritizovali středověké vzdělávání, odmítali formalismus, slovíčkaření a těžkou disciplínu, která byla na dětech vyžadována. Podle nich měla být výuka demonstrativní (čtení se například učilo pomocí písmenek vyrobených ze dřeva) a potřeby a zájmy žáků by měly být respektovány. Hra a hračka se pomalu stávala prostředkem výchovy a vstupovala do popředí zájmu pedagogů.¹⁸

Od 17.století se začaly rozvíjet hry, které dětem pomáhaly naučit se řeckou gramatiku, dějepis, zeměpis, přírodopis, náboženství, morálku i vojenství. V této době J. A. Komenský zdůrazňoval důležitost hry a tímto předstihl svou dobu. Cílem hry u Komenského není hrát si, tj. vykonávat tuto činnost pro ni samu, ale je etapou k vážné činnosti. Spíše než o skutečné hraní jde o návod, jak žáky k učení výrazněji motivovat.¹⁹ Slovy Komenského: „*My, kteří doporučujeme školám cvičení tohoto druhu, neučíme komedie hráti (neboli čas životu dlužný věcem vážným utráceti marnostmi), nýbrž radíme, aby věci užitečné pro život byly vštěpovány jakýmikoliv lahodnými způsoby.*“²⁰ „*V Informatoriu školy mateřské Komenský zdůrazňuje hru jako nezbytnou součást dětského života. Životní zkušenost dítěte, zpočátku vázaná především na smyslové poznání, je uplatňována a rozvíjena ve hře. Hru považoval za stejně důležitou jako výživu a spánek. Hra je dítěti činností, kde nabývá zkušenosti nejbohatěji a nejpřirozeněji.*“²¹ „*Ne bez příčiny se škola nazývá hrou; nýbrž aby se naznačilo, že všechno se má zařizovat jako při hře, aby všechno šlo ochotně a příjemně. Hlavním kořením příjemnosti bude učební metoda cele praktická, cele vábná a taková, aby se veskrze ni stala škola opravdu hrou, to jest příjemnou předehrou celého života. Toho se dosáhne, jestliže se všechny životní práce*

¹⁸KASPER, T.; KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008.

¹⁹UHLÍROVÁ, J.: *Hrové činnosti předškolního věku v pojetí J. A. Komenského*. In *Filosofie, výchova, hodnoty*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1999.

²⁰UHLÍROVÁ, J. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003, s.31.

²¹UHLÍROVÁ, J. *Hrové činnosti předškolního věku v pojetí J. A. Komenského*. In *Filosofie, výchova, hodnoty*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1999, s.106.

*převudou na dětský způsob, nejenom pro pochopení, nýbrž i pro potěšení.*²²

Humanistické názory na vzdělávání se objevují i v pedagogické práci anglického filozofa, učenice a pedagoga *Johna Locka*. Locke se zabýval otázkami výchovy a vzdělávání z teoretického i z praktického hlediska. Kritizoval středověké školy a jejich metody. Zastával názor, že výuka by měla být realizována přirozeně a ne silou. Při výuce čtení a psaní Locke doporučuje používat hry s písmeny a obrázkové knihy.²³

V 18. století se objevil nový přístup k dětskému věku (dříve bylo dětství považováno pouze jako životní etapa člověka do šesti až sedmi let) a hry se počaly promyšleně uplatňovat při výchově a vzdělávání dětí. Rozvíjely se hry sloužící elementárnímu vyučování (např. početní domino, skládací abeceda a podobně). Kromě důrazu na didaktickou funkci hry se prosazovalo také mínění, že didaktická hra má za úkol nejen poučovat, ale také poskytovat radost z vykonané činnosti. Vzhledem k technickému pokroku dané doby i hračky zaznamenaly svůj velký rozvoj.²⁴ V tomto století se hře věnoval *Jean-Jacques Rousseau*. Jeho pedagogické myšlení směřovalo k cíli vychovat svobodného člověka, kterého nebudeme do ničeho nutit a budeme respektovat jeho věkové a individuální zvláštnosti. Snažil se oprostit od učení z knih a přikláněl se k učení z vlastní zkušenosti. Jeho názory na radostně prožité dětství natrvalo ovlivnily úvahy o výchově. Stěžejním prvkem Rousseauovy pedagogiky byla láska k dítěti, což dokazuje tento výrok: „*Lide, milujte děti, přejte jim jejich hry, jejich zábavy a jejich roztomilý instinkt. Komu z vás nebylo někdy lito toho věku, kdy je na rtech ustavičně úsměv a v srdci klid.*“²⁵

Během průmyslové revoluce na přelomu 18. a 19. století se zřizují předškolní instituce, které se zaměřují na typickou potřebu dítěte, a to hru. Hra stále přitahovala větší pozornost, ale už ne jen pedagogů, ale i pracovníků ostatních vědních oborů, jako jsou psychologie nebo filozofie. Tím se nám dostává nových pohledů na toto téma.

---

²² KOMENSKÝ, J. A. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského IV*. Praha: SPN, 1966, s. 303.

²³ LOCK, J.: *An Essay Concerning Human Understanding*. New York, Dover 1959.

²⁴ MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.

²⁵ JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001.

„Od počátku 19. století se zájem o hru a hračku výrazně zvýšil. Stoupající nároky na člověka vedly k hledání prostředků, jak zvyšovat jeho vzdělání i zdatnost. Jedním z nástrojů, jak usměrňovat duševní vývoj dítěte, byla hra. Stávala se proto předmětem zkoumání různých věd (psychologie, fyziologie, sociologie, kulturní antropologie). Tyto vědy usilovaly o teoretické objasnění její podstaty i o praktickou aplikaci poznatků, k nimž dospěly. Hra se ovšem neomezovala pouze na dětství, ale své místo má i v kultuře a životě dospělých. Hry i přes podstatné změny světa zůstávaly stále důležitou součástí života člověka a spojovaly nás s celou historií lidstva.“²⁶

V 19. století byl významným průkopníkem hry ve výchově a vzdělání *Friedrich Fröbel*. Výchovu chápal jako automatický rozvoj schopností existujících v dítěti. Východiskem výchovy jsou čtyři instinkty: instinkt činnosti, instinkt poznání, instinkt umělecký a instinkt náboženský. Zaměřil se na předškolní výchovu a vytvořil její systém a po příkladu jeho Kindergarten se začaly od poloviny 19. století rozvíjet mateřské školy v mnoha dalších zemích Evropy. Za významné prostředky výchovy považoval hru a práci. Založil Ústav pro pěstování snahy po činnosti u dětí a mládeže. Zde tvořil učební pomůcky, tzv. dárky (geometrická tělesa jako jsou dřevěné krychle, válce, koule, barevné míče a jiné). Vypracoval didaktiku práce s těmito „dárky“ a dále i se stavebním materiálem (například špejle, hrách). Výchovně využíval i práce dětí, jako jsou například sebeobsluha nebo ošetřování rostlin. Kromě didaktických her s dárky vypracoval Fröbel soubor pohybových her s hudebním doprovodem.²⁷

20. století bylo v pohledu a přístupu k dětem průlomové. Označujeme jej též za „století dítěte“. Stále více stoupá zájem o hru a hračky dětí, a to zejména díky reformnímu pedagogickému hnutí Nové výchovy. Docházelo ke kritice klasického školství, které nerespektovalo osobnost dítěte a jeho přirozenost. Novou koncepci dětské osobnosti ovlivnili významní představitelé reformního pedagogického a alternativního hnutí Nové výchovy jako *Marie Montessori*, *Celestin Freinet*, *Peter Petersen*, *Rudolf Steiner*, *Helen Parkhurstová*, *Ovide Decroli* a další.

---

²⁶ MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s.13.

²⁷ Studentske.cz: psychologie-pedagogika. [online]. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/friedrich-frbel-adolf-diesterweg.html>

Jedním z představitelů nového pedagogického přístupu byl také *Herbert Spencer*. Zastával názor, že děti si hrají hlavně proto, aby se zbavovaly přemíry energie. Pokládal hru za důkaz mimořádné vrozené síly a energie, kterou dítě potřebuje během dne vybit. Spencer převzal tuto myšlenku bezpochyby od německého básníka *Fridricha Schillera*, který takřka o sto let dříve považuje hru za projev přemíry energie a za zdroj všeho umění.

S pojmem „hra“ je svázané i jméno *Jean Piageta*. Piagetova vývojová psychologie zaujímá naprosto neobvyklé postavení. Vytvořená teorie hry je úzce spjata s jeho porozuměním růstu inteligence. Svět hry znamená podle Piageta návrat do autistického světa, v němž dítě inscenuje své představy o světě i svá neuskutečněná přání. Dětská hra se tak stává důležitým psychodiagnostickým nástrojem.²⁸ Jistý předstupeň hry se objevuje již v senzomotorickém období. Piaget jej označuje termínem „reprodukční asimilace“ nebo „hra cvičení“, což znamená, že dítě má tendence opakovat činnost, kterou již dobře ovládá, například manipulovat s některým objektem.²⁹ Vlastní hra se pak objevuje v momentě, kdy se opakovaná činnost vyznačuje i jistými obměnami. Vývojově vyšší je symbolická hra, charakteristická pro děti ve věku od 2 do 7 let. V tomto období dochází k pokroku ve vývoji inteligence, čemuž odpovídá i schopnost nahlížet na některé objekty v zastoupení (například krabice slouží jako televize). Současně se ve hře uplatňují prvky napodobování světa dospělých. Později se objevují i hry s pravidly (například kuličky, pikola a podobně), soutěživé a některé zároveň kooperativní, kterými se děti učí od druhých. Ze symbolické hry se konečně vyvíjejí konstruktivní hry, které v sobě mají mnoho z herní symboliky, ale směřují k opravdovým adaptacím (mechanické konstrukce, cílené stavby z písku a jiné) nebo k řešení problémů a k tvorbě.³⁰

„Stejně jako ve světě má hra významnou funkci také v životě a výchově českého lidu. Téma hry se objevuje v díle J. A. Komenského nebo třeba K. J. Erbena. Hry mají v naší kultuře hluboké kořeny, dokladem toho je lidová hádanka, která byla zaznamenána již v roce 1306.“³¹ „Svoji historii mají také lidové hračky. Nejvíce dokladů o nich máme z 18. století. Pro Čechy jsou typické hračky dřevěné, pro Moravu hliněné. Zpočátku se hračky

²⁸ NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1998a.

²⁹ MILLAROVÁ, S.: *Psychologie hry*. Praha: Panorama, 1978.

³⁰ PIAGET, J.; INHELDEROVÁ, B.: *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2001.

³¹ MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 18.

vyráběly v rodině. Později se výroba rozšířila i do řemeslnictví. Dnes lidové hračky zahrnujeme do oblasti lidového výtvarného umění jako kulturně historický doklad výtvarného a estetického cítění našeho lidu.³²

Shrnutí

V této kapitole autorka přibližuje historii hry ve výuce a vzdělávání od starověku. Uvádí zde například postoj ke hře Platóna i jeho žáka Sokrata. V další části se věnuje Evropě, kde až do 14. století drží nadvládu nad výchovou a vzděláním církev. Toto vzdělání bylo zaměřeno hlavně na pokoru a poslušnost. Obrat přichází s nástupem renesance a humanismu. V obratu pohledu na dítě byl významným představitelem této doby především J. A. Komenský a J. Lock. V osmnáctém století uvádí jako představitele J. J. Rousseaua, dalšího pedagoga, který stavěl do popředí věkové a individuální odlišnosti dětí, které je třeba ve výuce respektovat. Postupem let se hra dostává stále do většího popředí zájmu pedagogů a psychologů, neboť dítě začíná být akceptováno jako plnohodnotná bytost, ke které je třeba přistupovat zcela odlišně, než k dospělému člověku. Jako zástupce devatenáctého století uvádím F. Fröbla, který se zaměřoval na předškolní výchovu a za významné prostředky výchovy a vzdělání považoval hru a práci. Dále potom dvacáté století je svým přístupem k dítěti průlomové a dá se tedy nazývat „stoletím dítěte“. Stále stoupá zájem o děti, dětské hračky a hru. Jako představitele autorka uvádí H. Spencera nebo J. Piageta. Na tuto kapitolu navazuje další, která se zabývá hrou a jejím významem a proměnami v životě dítěte.

---

³²MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 31.

3 HRA V ŽIVOTĚ DÍTĚTE

*„Hraní a hra jsou jedním
z nejdůležitějších prvků dětského vývoje,
jako přirozený projev jejich vnitřních potřeb.“*

F. W. A. Fröbel

Hra od nepaměti upoutávala a stále upoutává pozornost svou zdánlivě nesmyslnou aktivitou filozofy, pedagogy, psychology a jiné učence, aby hledali příčiny, které jsou hnacím motorem toho, že člověk vykonává činnost, která mu nepřináší žádný hmotný užitek. Pro dítě je hra tou nejpřirozenější a nejčastější aktivitou. Hra mu přináší uspokojení, hrou získává zkušenosti, hrou se učí, ve hře si přehrává situace, kterým nerozumí, hra mu pomáhá zapomenout na problémy, nebo naopak se s některými vyrovnat.³³

Hraní patří či by mělo patřit do světa dítěte, které je chráněno rodinnou péčí a nezná vážnost života. Hraní je u malých dětí ryzím naplňováním jeho života. Rodiče a vychovatelé si kladou za cíl, aby se děti co nejvíce věnovaly hře – s hračkami, mezi sebou navzájem a konečně i ve škole, když požadují, aby škola byla plná her.³⁴

Dítě a hra k sobě patří jako dítě a jeho bezstarostnost, neboť základem hry je aktivita a dítě je „přirozeně“ aktivní. Proto je nezbytné vytvořit prostředí vhodné pro hru, díky níž mohou rodiče a vychovatelé podchytit sklony a zájmy dítěte v raném věku a mohou je tak rozvíjet v jeho následujícím vývoji.³⁵

Pokud je dítě o herní aktivitu ochuzeno, přichází tak o nejpřirozenější metodu učení, určitý druh uspokojení i způsob pochopení fungování světa, který ho obklopuje.

---

³³ SVOBODOVÁ E. a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010.

³⁴ FINK, E. *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel, 1993.

³⁵ ČAPKOVÁ, D.: *Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského*. Praha: Academia, 1987.

„Absence herní činnosti ochuzuje dítě a může se negativně projevit na jeho dalším vývoji. Od volné hry je třeba hledat cestu k herním aktivitám citlivě řízeným.“³⁶

3.1 Význam hry pro dítě

Hra jako taková pro dítě představuje jeho stálou potřebu zkoumat okolní svět z bezpečné pozice. Jako jedna ze základních psychických potřeb má vrozenou podstatu, je nezbytná pro zdravý vývoj dítě a je hlavní činností raného věku dětí. Do většiny jejich forem se odrážejí přání a myšlenky, které souvisejí s poznáváním. Dalo by se říci, že hra je dorozumivacím prostředkem dětství, který dítě používá k duševnímu růstu i k učení.

Hra je spontánní činnost, při které nejde ani tolik o její výsledek, ale o průběh hry samotné. Ke kráse hry patří řešení rozporu nedokonalých mentálních a materiálních možností dětí. Při hravé aktivitě nerozhoduje realita, ale samy děti. Chtějí si hrát po svém a při hře nesnesou zákazy ani příkazy. Slůvko „jako“ poskytuje jejich počínání neomezené možnosti. Hře se děti oddávají celou svou duší, uplatňují svou fantazii, avšak jejich počínání je vždy pravdivé.³⁷

Dětská hra je prezentací světa viděného dětskýma očima ve vztazích, které dítě dokáže pochopit. Hra podporuje psychickou rovnováhu dítěte, přináší mu klid i vyrovnanost. Zároveň ověřuje zdatnost dítěte něco vyřešit a vykonat, zpřesňuje jeho znalosti, rozvíjí dovednosti, obohacuje a rozšiřuje komunikaci a sociální vazby. J. A. Komenský oceňuje hru jako *„krásnou přípravu k vážným věcem“*.³⁸ Hra poskytuje dětem také citové uspokojení, opět můžeme odkázat na J. A. Komenského, který ve Škole hrou poukazuje též na *„potěšení ze hry“*.

Dle D. Fontany je nesprávné pohlížet na hru jako na zbytečnou ztrátu času, a to i u dětí starších. *„Dítě se nepouští do hry s úmyslem zjistit, jak co funguje, nebo aby si zkoušelo dospělé role, cvičilo si představivost nebo dělalo cokoli z dalších věcí,*

---

³⁶ MLEJNEK, J.: *Dětská tvořivá hra*. Praha: Artama 1997, s.12

³⁷ MLEJNEK, J.: *Dětská tvořivá hra*. Praha: Artama 1997.

³⁸ KOMENSKÝ, J. A. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského IV*. Praha: SPN, 1966.

kteří odborní komentátoři předkládají jako svá zjištění o různých stránkách hry. Dítě si hraje, protože jej to baví, a učení, které ze hry vyplývá, je z jeho hlediska nepodstatné.“³⁹

Opravičlová uvádí, že základ hry tkví v možnostech dítěte. V důsledku toho, že se ve hře rozvíjí právě to, co tvoří podstatu lidské bytosti, vyplývá pro pedagogickou činnost nezbytnost uznávat význam herní činnosti. Hra přispívá k psychické rovnováze dětí, přináší jim klid i vyrovnanost. Současně prověřuje dovednost dítěte něco vyřešit a vykonat, zpřesňuje jeho vědomosti, rozvíjí schopnosti, obohacuje a rozšiřuje komunikaci a sociální vazby.⁴⁰

Hra tedy často funguje jako socializační prostředek. Pomáhá dítěti začlenit se do společnosti. Hra tak bývá počáteční modelovou situací, ve které dítě poznává nejen věci kolem, ale i sebe samo a ostatní lidi v určitých situacích. Tyto situace by se daly přiblížit k základním modelům, jejichž prostřednictvím se dítě učí a poznává vztahy mezi lidmi. Tím, že si dítě svou roli uvědomuje a ve hře trénuje, učí se také sociálnímu chování. Hra dává možnost zakusit zážitek úspěchu i prohry. Poskytuje prvky k nápodobě, imaginaci a inspiraci pro řešení různých situací a úkolů.⁴¹

Hra má i svůj vliv na pozornost dětí. Obvykle nebývá velkým problémem upoutat dětskou pozornost rozmanitou činností. Chceme-li však cíleně přenést přirozenou hravost dětí do řízené hry, úskalím nám může být roztěkanost, neboť problémem dnešní doby je udržení pozornosti na dané aktivitě. Východiskem je cvičení pozornosti herním způsobem, protože hra posiluje kladné vlastnosti pozornosti. Dovednost soustředit svou pozornost provází dítě nejen celým výchovně vzdělávacím procesem, ale i v dospělosti.⁴²

Hrou také rozvíjíme smyslové vnímání. A to nejen zrakové a sluchové, ale neméně důležité je i hmatové, čichové a chuťové. Mlejnek uvádí, že člověk necitlivý k vůním, zvukům a barvám bude v životě ochuzen a ve styku s lidmi a věcmi bude ulpívat pouze na povrchu. Jako příklad uvádí citové a myšlenkové asociace spojené se

³⁹FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1995, s.50

⁴⁰OPRAVIČLOVÁ, E. *Předškolní pedagogika II*. Liberec: Technická univerzita, 2004.

⁴¹SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

⁴²MLEJNEK, J.: *Dětská tvořivá hra*. Praha, Ipos. 1997

smysly. (Například vůně benzínu žákovi připomněla prázdniny a tatínka, jak myl auto.) Představy získané smyslovým vnímáním podněcují rozvoj fantazie, která hraje významnou roli v životě člověka. (Například v uměleckých dílech často umělci spoléhají na obrazotvornost čtenářů, posluchačů nebo diváků, neboť ve svých dílech naznačují a počítají s aktivní účastí vnímatele.)⁴³

Podle Vágnerové je hra, stejně jako kresba, neverbální symbolickou funkcí, která je dalším způsobem vyjádření vlastní interpretace reality, postoje k okolí i k sobě samému. Rozděluje ji na tematickou a symbolickou.

Tematická hra slouží k procvičování budoucích rolí dětí a ty se tak naučí vhodnému řešení nastolených sociálních situací. Mohli bychom sem zařadit například hru na školu, na rodinu, na válčení, atp. Dítě si zde vyzkouší samo sebe v roli kladné i záporné.

Symbolická hra slouží jako prostředek vyrovnání se s okolním světem, ve kterém se dítě musí neustále přizpůsobovat požadavkům okolního prostředí, kterým mnohdy ještě ani plně nerozumí. Tento druh hry mu dovoluje uspokojit přání, která ve skutečnosti splnit nelze, chovat se dle svých pravidel a okolní svět a realitu, alespoň po dobu trvání hry, přizpůsobit svým představám. Ve hře je dítě svobodné a hrou se může lépe vyrovnat se situací, která pro něj byla v reálném světě nesrozumitelná nebo nepříjemná. Například tímto druhem hry se může dítě vyrovnat se strachem ze psů, protože ve hře jsou psi vždycky hodní a není třeba z nich mít strach.⁴⁴

3.2 Proměny hry v životě dítěte

Hra se v průběhu života dítěte mění v závislosti na sociální vyspělosti. Svobodová rozdělila dětskou hru do čtyř stádií.

První vývojové stádium hry - **samostatnou hru** - můžeme pozorovat již u kojenců. Nejvíce se s ní baví děti do tří let věku, ale objevuje se i později, kdy již děti zvládají vyšší vývojové stupně hry. Ponejprve si kojenci hrají s vlastními prsty, později

⁴³ MLEJNEK, J.: *Dětská tvořivá hra*. Praha, Artama, 1997.

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum 2005.

upřednostňují hračky, které vydávají nějaké zvuky, do 6. měsíce se v řečovém vývoji objevuje hra s mluvidly. Později se děti začnou točit dokola, houpat se na houpačce, stavět si s kostkami, stavět z písku, řadit předměty, atp.

Za další vývojový stupeň by se dala považovat tzv. **paralelní hra**. Je to hra, kdy si děti hrají vedle sebe, ale zatím nespatřujeme v jejich jednání žádné prvky spolupráce. Významem je ale prvek napodobování a motivace k experimentování.

Třetím stádiem by se dala nazvat **sdužující hra**. V této hře děti v určité míře spolu komunikují a spolupracují, ale přitom stále vykonávají dvě rozdílné činnosti. (Například u jednoho stolečku si chlapci hrají se stavebnicí, děvčata u druhého dělají zmrzliny z modelíny. Chlapci čas od času zajdou za dívkami s objednávkou zmrzliny, dívky občas přinesou chlapcům ochutnat nový druh zmrzliny.) Tento námět se často objevuje u dětí předškolního věku.

Posledním stádiem je tzv. **kooperativní hra**. Tato hra již vyžaduje od dětí mnoho sociálních dovedností. Například pomáhat si, spolupracovat, domluvit si pravidla hry, řešit situace plynoucí ze hry a další. V tomto druhu hry si děti mohou vyzkoušet různé sociální role a pozice v kolektivu. Od vedoucí pozice ve hře se může přesunout k pozorovatelské pozici, stejně tak jako se může podílet na vymýšlení pravidel hry, nebo se jen přizpůsobit vedení ostatních.⁴⁵

Dalším pohled na vývoj hry v životě dítěte poskytuje D. Fontana.⁴⁶ Uvádí čtyři hlavní skupiny her. Jsou to hry funkční, fiktivní, receptivní a konstruktivní. Autor dále popisuje další stádia, kterými děti prochází:

- senzomotorická hra – zahrnuje prvních 12 měsíců života, jde o zkoumání předmětů a manipulování s nimi
- první předstírává hra – objevuje se počátkem druhého roku, dítě začíná užívat předměty k jejich obvyklému účelu
- reorientace k objektům – období mezi 15 a 21 měsíci, jde o hry s hračkami nebo s druhými lidmi

---

⁴⁵SVOBODOVÁ E. a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010.

⁴⁶FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1995.

- náhražková předstírává hra – dvouleté a tříleté dítě již užívá předměty k představování něčeho jiného než jeho samého (například dřevěná kostka zastupuje auto)
  - sociodramatická hra – objevuje se ve věku pěti let, děti vstupují do rolí a předstírají, že jsou někdo jiný
  - uvědomění rolí – vede děti od šesti let k ukládání rolí druhým a k vědomému plánování herních činností
  - hry s pravidly – objevují se od sedmi až do osmi let a výše, jde o hry se stanovenými pravidly
-

Shrnutí

V této kapitole se autorka zabývá významem hry v životě dítěte. Jako jedna ze základních psychických potřeb má vrozenou podstatu, je nezbytná pro zdravý vývoj dítěte a je hlavní činností raného věku. Má mnoho pozitivních vlivů, například hrou se děti učí novým rolím, pomáhá dětem začlenit se do společnosti, získávají nové zkušenosti, přehrávají si situace, kterým v reálném životě nerozumí a další. Do většiny jejích forem se odrážejí přání, a myšlenky, které souvisejí s poznáváním. Má také nepopíratelný vliv na rozvoj pozornosti a fantazie u dětí. V další části autorka popisuje proměny hry v životě dítěte. Uvádí zde dělení dle Svobodové a Fontany. Následující kapitola pojednává již konkrétně o didaktické hře, která čtenáři přiblíží hlavní téma diplomové práce.

4 DIDAKTICKÁ HRA

„Smysly žáků

musíme vždy dráždit tím, co je láká.“

J. A. Komenský

Tato kapitola čtenářům přibližuje stěžejní téma diplomové práce. Cílem této práce je, mimo jiné, zjistit, jakou pozici zaujímá didaktická hra v současném vyučování, a to v posledním roce předškolní výchovy a vzdělávání v mateřských školách a v prvních třech třídách na základní škole. K tomuto je samozřejmě za potřebí, podrobněji objasnit pojem didaktická hra. V této kapitole autorka popíše didaktickou hru z několika hledisek. Nejprve obecnými definicemi, potom konkrétněji jako jednu z metod vyučování, bude se zabývat jejími znaky, strukturou, cíli, druhy, atp.

Hricová uvádí, že v momentě, kdy zařadíme hru do výchovně vzdělávacího procesu, jde již o hru didaktickou. Má svá pravidla a směřuje k nějakému předem stanovenému cíli. Didaktickou hru můžeme používat při vysvětlování, upevňování i opakování učiva, ale i jen pro zpestření vyučovací hodiny pro žáky.⁴⁷

Podle Pedagogického slovníku lze didaktickou hru definovat takto: *„Didaktická hra je analogie spontánní činnosti dětí, která sleduje (pro žáky ne vždy zjevným způsobem) didaktické cíle. Může se odehrávat v učebně, v tělocvičně, na hřišti, v obci, v přírodě. Má svá pravidla, vyžaduje průběžné řízení, závěrečné vyhodnocení. Je určena jednotlivcům i skupinám žáků, přičemž role pedagogického vedoucího mívá široké rozpětí od hlavního organizátora až po pozorovatele. Její předností je stimulační náboj, neboť probouzí zájem, zvyšuje angažovanost žáků na prováděných činnostech, podněcuje jejich tvořivost, spontaneitu, spolupráci*

---

⁴⁷HRICOVÁ, I., JAKUBÍKOVÁ, J., TULENKOVÁ, M. *Hry a kolektivní úlohy v přírodopise*. 1. vyd. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2003.

i soutěživost, nutí je využívat různých poznatků a dovedností, zapojovat životní zkušenosti. Některé didaktické hry se blíží modelovým situacím z reálného života“⁴⁸

Didaktická hra v sobě skrývá charakteristickou seberealizační složku v oblasti kognitivních činností. Záměrně podněcuje tvůrčí činnost a rozvíjí myšlení, protože jádro většiny didaktických her tkví v řešení problémových situací. Pomocí didaktických her (nebo při různých hrách s pravidly) se žáci učí respektovat daná pravidla. Toto napomáhá k jejich socializaci a sebekontrolě. Při hře dochází za spontánního zájmu žáků k nenásilnému učení a poznávání, což je na této metodě vyučování zásadní.

Ve své práci tedy bude autorka vycházet z definice didaktické hry dle pedagogického slovníku, kterou již uvedla výše: didaktická hra je obdoba spontánní činnosti dětí, která sleduje (pro žáky ne vždy zjevným způsobem) didaktické cíle. Její výhodou je stimulační náboj, neboť probouzí zájem, zvyšuje angažovanost a aktivitu žáků na prováděných činnostech, podněcuje jejich tvořivost, spontaneitu, spolupráci i soutěživost, nutí je využívat různých poznatků a dovedností a využívat životní zkušenosti.

4.1 Didaktická hra jako jedna z metod vyučování

Hra a didaktická hra se od sebe v několika aspektech odlišují. *„Hra je jedna ze základních forem činnosti, pro niž je charakteristické, že je to svobodně volená aktivita, která nesleduje žádný zvláštní význam nebo cíl, ale má hodnotu sama v sobě.“⁴⁹*

Didaktickou hru lze charakterizovat jako jednu z metod vyučování. Metodu (z řeckého *methodos*, tedy cesta k cíli) můžeme označit jako aktivitu žáka a učitele, která způsobuje prospěšné transformace v osobnosti dítěte, a tím dosahuje cílů vyučování.⁵⁰

Metody vyučování si každý učitel volí sám. Při volbě metody hraje také roli věk žáků, jejich nadání pro zpracování látky, vybavení školy učebnicemi a učebními

⁴⁸PRÚCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 2009.

⁴⁹ČAČKA, O.: *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*, Brno 1999, s. 79

⁵⁰MOJŽÍŠEK, L. *Vyučovací metody*. Praha: SPN, 1975.

pomůckami, schopnosti a zkušenosti učitelů, ... Může se stát, že když stejnou učební metodu používají dva odlišní učitelé, je možno, že se průběh práce a její výsledky různí. Každý člověk přikládá do své práce svoji jedinečnost. Charakter jeho osobnosti se odráží ve stylu jeho práce, což ovšem není na škodu. Naopak pro činnost je to přínosem.⁵¹

Jak již autorka uvedla v úvodu, v poslední době některé inovační směry zdůrazňují důležitost hry jako vyučovací metody. Hra jako nástroj pro výuku a výchovu má již dlouho historii, což je popsáno v druhé kapitole. *„Prostřednictvím her a herních činností se dají s žáky řešit běžné i složitější učební úlohy, neboť hra se pro ně stává silným motivačním stimulem, který je schopen značně zmobilizovat jejich kognitivní potenciál.“*⁵²

Didaktická hra má své místo ve všech vyučovacích předmětech. Tato metoda vzdělávání samozřejmě vyžaduje ochotu pedagoga takto se žáky pracovat, neboť příprava na práci s touto metodou je nejen časově náročná, ale vyžaduje též účelové promyšlení náplně didaktické hry po organizační i obsahové stránce, zajištění pomůcek i přípravu a volbu žáků. Aby hra splňovala své vzdělávací cíle, musí ji učitel správně zvolit a kvalifikovaně zadat a realizovat. *„Didaktická hra má své pevné místo ve školním vyučování a dobře zorientovaní učitelé ji nepovažují za ztrátu času, neboť si uvědomují, že její vhodné zařazení podstatně snižuje energetickou náročnost, hlavně opakování a procvičování učiva.“*⁵³ Dále se práci učitele s didaktickou hrou bude věnovat podkapitola 4.4.

---

⁵¹ROSECKÝ, Čeněk. Učební metoda, učitel a český vzdělávací systém. In: ROSECKÝ, Čeněk. *Česká škola*[online]. 27.2.2003. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2003/02/cenek-rosecky-ucebni-metoda-ucitel.html>

⁵²SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

⁵³SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

4.2 Didaktická hra – aktivizace žáků

Výběr didaktické hry určuje učitel podle vzdělávacího cíle, kterého chce se žáky dosáhnout. Jeho úkolem je vzbudit u žáků zájem o hru a tím aktivizovat jejich pozornost. Dále lze využít dalších předností didaktické hry jako je její stimulační náboj, neboť povzbuzuje zájem, zvyšuje angažovanost žáků na prováděných činnostech, kromě toho podněcuje jejich tvořivost, spontaneitu, spolupráci i soutěživost, vybízí je využívat různých poznatků a dovedností, zapojovat životní zkušenosti, atp. Pedagog však musí dát pozor při výběru úkolu, protože velmi jednoduchý nebo naopak velmi náročný úkol děti neaktivizuje.⁵⁴

V současnosti je cílem hledat nové podoby práce ve vyučovací hodině, které by žákům přibližovaly učivo co nejpřitažlivější formou a zároveň je aktivizovaly. Didaktické hry řadíme mezi aktivizující metody vyučování, neboť výchovně vzdělávací cíl didaktické hry se naplňuje prostřednictvím vlastní činnosti žáků. Mluvíme zde o působení pedagoga na žáky s účelem vyvolat u nich aktivitu, která má za následek jejich dobrovolnou činnost, kterou se sami více zapojují do vyučovacího procesu.

Aktivizace žáka pedagogem tvoří významný předpoklad pro žakovu individuální činnost i pro jeho tvůrčí práci - aktivace a následující aktivita je podstatou pro kterékoliv činnosti žáka ve vyučování. Úsilí o aktivitu žáka je tedy pro pedagogický vliv učitele naprosto zásadní. Je však nezbytné si uvědomit, že tato aktivita se objeví v různých činnostech žáka. Je tedy třeba tuto aktivitu správně nasměrovat, aby vedla k pedagogem stanovenému cíli.

Petty zdůrazňuje u aktivizace žáků dodržení exogenních a endogenních podmínek a okolností, na kterých je aktivita závislá – těmi mohou být například individuální předpoklady, motivace, prostředí a další. Významnou roli zde hraje i osobnost učitele, jeho pracovní zkušenosti a odborné vědomosti. Pedagog, především

---

⁵⁴Petty, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

pro děti předškolního a mladšího školního věku, má na žáky velký vliv. Hned po rodičích reprezentuje pro děti významnou osobu v jejich životě.“⁵⁵

Dalším motivačním faktorem pro práci dětí ve vyučování je probíraná látka a učivo samotné, které je zároveň tématem didaktické hry. Pro žáky by mělo být zajímavé, vždy by mělo navazovat na již probrané učivo, aby dohromady tvořilo určitý srozumitelný celek poznatků. Dále by měla být učební látka využitelná i pro budoucí život a žáci by ji měli chápat jako smysluplnou. Abychom se vyhnuli pasivnímu přijímání informací ze strany žáků, měli bychom se oprostít od encyklopedického pojetí výuky a znalostí a přiblížit žákům učivo na praktických příkladech z běžného života. Neznamená to však jednostranně se podřídit nárokům žáků, ale respektovat fakt, že nové vědomosti žáci snáze spojují se svými zkušenostmi.

4.3 Všeobecné požadavky na práci s didaktickou hrou

V této podkapitole se autorka zabývá kroky, které musí učitel provést, aby mohl ve své hodině realizovat didaktickou hru. Jeho práce by mohla být shrnuta do čtyř fází:

1. Výběr
2. Příprava
3. Vlastní průběh didaktické hry
4. Závěr a vyhodnocení didaktické hry

Výběr

Před výběrem didaktické hry si nejprve musí učitel stanovit cíle, které by chtěl touto aktivitou se žáky dosáhnout. V potaz musí brát věk, znalosti a dovedností žáků. Dále je musí zohlednit dobu trvání hry, náročnost na přípravu, prostorové podmínky, složení třídy (například jestli hru mohou hrát žáci se specifickými vzdělávacími potřebami a další.)

---

⁵⁵Petty, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

Příprava

Tato fáze je pro pedagoga náročná. Musí definovat cíl didaktické hry a její obsah, začlenit ji do struktury vyučovací hodiny, nachystat veškeré pomůcky a materiály, které budou k realizaci didaktické hry zapotřebí. Rozmyslí organizaci hry, zda žáci budou hru hrát individuálně, ve skupinách nebo kolektivně. Dále musí rozvážit, jak žáky obeznámí s pravidly, jak hru představí, ukončí a vyhodnotí.

Pravidla jsou velice nezbytnou součástí didaktický her. Vymezují činnost tak, aby se naplňoval její didaktický cíl a hra se nevyvíjela živelně tam, kam pedagog nechce. Žáci dostávají přesné instrukce, co mohou a nesmí dělat, jak si počínat, aby dosáhli cíle nebo vítězství. Pravidla didaktické hry musí být zadaná stručně a jasně. Pravidla také zvyšují atraktivitu hry pro žáky.⁵⁶

Vlastní průběh didaktické hry

Vlastní průběh didaktické hry neboli vlastní hravá činnost, je část hry, která má na žáky největší vliv. Zatímco učitel využívá didaktickou hru pro svůj didaktický cíl, jako metodu vyučování a jako prostředek k opakování a fixování vědomostí, dovedností a návyků, žáci ji hrají hlavně ze zájmu a pro zážitek z hravé činnosti. Právě bez tohoto zájmu a prožitku z hravé činnosti by didaktická hra ztratila pro žáky svou vábivost a nepodněcoval by je k činnosti. Kruh se nám uzavírá tím, že hravou činností dosahujeme didaktického cíle, tedy řeší se zadaný úkol, kterým žáci procvičují a fixují své vědomosti, dovednosti a návyky.

Nejvhodnější jsou takové didaktické hry, při kterých děti ani nepoznají, že plní nějaký úkol či záměr. Vlastní hravá činnosti tedy maskuje didaktický cíl hry, jinými slovy hravý prvek dominuje nad vlastním úkolem. Žák musí mít pocit, že si hraje, ne že se učí.
⁵⁷ Hravá činnosti pedagogům umožňuje zařadit do hodin i taková procvičování, která by jinak byla pro děti dosti abstraktní a nudná.

---

⁵⁶PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

⁵⁷PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

Závěr a vyhodnocení didaktické hry

Je nutností, aby didaktická hra byla zakončena vyhlášením výsledků, zhodnocením práce jednotlivců, skupin nebo celé třídy, popřípadě odměněním nejlepších účastníků. Vyhodnocení je vlastně kontrolou, že žáci splnili úkol, který jim byl zadán. Pedagog si při hodnocení musí dát pozor, aby jeho zakončení hry nevedlo k závisti nebo nevraživosti mezi dětmi. Výkony žáků je nutno hodnotit co nejpozitivněji, neboť zpětná vazba od učitele ovlivňuje, zda se v žákovi probudí zájem o daný předmět. Je proto tedy nutné volit takové úkoly, ve kterých uspějí a zažijí uspokojující zážitek z činnosti jak žáci výborní, tak průměrní.⁵⁸

4.4 Práce učitele s didaktickou hrou

Tímto tématem se zabývá L. Sochorová v článku na „Metodickém portálu inspirace a zkušenosti učitelů“. Zde autorka čerpá převážně z jejího článku Didaktická hra a její význam ve vyučování. Práci učitele s didaktickou hrou popisuje takto.

Didaktickou hru zahajuje učitel takovým úvodem, aby motivoval žáky. Představí název a téma didaktické hry, stanoví cíle, vyloží pravidla, osvětlí funkci rozhodčího a postup při řešení případných sporů a uvede čas začátku a konce hry a podmínky vítězství. Při zadávání hry je důležitá atmosféra a pedagog musí mít na zřeteli:

- před každou hrou by měli žáci vědět, co je jejím cílem,
- při většině aktivit podporovat ten postoj žáků, který jim umožní uvědomit si, že každý máme svou pravdu a své vidění světa = respektovat se navzájem a nekriticky přijímat názory druhých⁵⁹

Dále dá pedagog pokyn k rozdělení žáků do skupin nebo rozdělí žáky do skupin pokud možno rovnocenných sám (v případě, že vybere didaktickou hru,

⁵⁸PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

⁵⁹SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

kteřá se hraje po skupinách). Učitel hru řídí tak, aby nepůsobil rušivě. Pedagogova role v didaktické hře:

- vytváří, vybírá a připravuje hry do vyučování,
- zajišťuje materiální a sociální podmínky (je třeba si uvědomit, že učitel si své pomůcky a materiály často musí vytvářet sám, což je jedna z nevýhod použití didaktické hry ve vyučování),
- reguluje tempo,
- dbá na zapojení všech žáků do hry a spoluvytváří prostor pro projevení se všech žáků,
- zabraňuje konfliktům a vzájemnému poškozování žáků.
- odhad – měl by umět vystihnout, kdy a za jakých okolností zasáhnout do průběhu hry.⁶⁰

Pedagog si musí dát pozor, aby nadbytečným převzetím aktivity nepřeměnil průběh hry v ilustraci, která osvěžila vyučovací hodinu, ale ztratila svou výchovnou hodnotu. Zajímavost, přitažlivost a přirozenost hravé činnosti podstatně snižuje náročnost současně probíhajícího učiva.⁶¹

Volba didaktických her nebo vymezení jejich obsahu (tutéž hru je možno použít v rozdílných vyučovacích předmětech a pro různé učivo – například domino, kvarteta, různé druhy deskových her) realizuje pedagog se zřetelem na probranou látku a výukový cíl s uvědoměním, co je zapotřebí procvičovat.

Je velmi důležité, aby učitel řádně zvážil, ve které hodině hru aplikuje, ve které části, ke kterému učivu se bude vztahovat, zda je jejím cílem obsah učiva přiblížit

---

⁶⁰SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

⁶¹SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

či zopakovat. Výběr hry nesmí být nepromyšlený, ale účelný tak, aby hra samotná splnila cíl, pro který byla zvolena.⁶²

Shrnutí

V této kapitole se autorka snažila čtenářům osvětlit hlavní téma diplomové práce, která se zabývá didaktickou hrou v současné výuce. V této části popsala didaktiku hru z několika hledisek. Nejprve obecnými definicemi, potom konkrétněji jako jednu z metod vyučování. Její předností je aktivizace žáků, neboť probouzí zájem, zvyšuje aktivitu na prováděných činnostech, vyvolává tvořivost, spontaneitu, spolupráci i soutěživost. Didaktickou hru můžeme tedy zařadit mezi aktivizační metody vyučování.

Na didaktickou hru jsou kladeny i určité obecné požadavky. Jsou to: výběr – příprava – vlastní průběh didaktické hry – závěr s vyhodnocením. Poslední část této kapitoly se zabývá prací učitele s didaktickou hrou, tedy jak ji aplikuje ve vyučovací hodině. Následující kapitola již pojednává konkrétně o didaktické hře v současném vzdělávání v mateřské škole a na škole základní.

---

⁶²SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

5 HRA V SOUČASNÉM PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ A NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V předškolním věku je hra pokládána za hlavní prostředek výchovy a vzdělávání. Vstup dítěte do školy lze považovat za velký obrat v jeho životě a pro mnohé z dětí představuje značnou psychickou zátěž. Učí se zvládat i nové povinnosti a úkoly, které jsou náročnější, než byly doposud. Zde má hra pro dítě velkou váhu, protože se jedná o prvek, se kterým se dítě seznámilo již dříve. Proto hru považujeme za významný motivační faktor vyučování. Hra je důležitým pedagogickým prostředkem pro zvládnutí učiva. Spojuje totiž spontánní činnost dítěte se záměrným výukovým působením učitele.

V. Mišurcová zastává názor, že *„hra by měla být primární metodou běžně používanou v základní škole, zejména na prvním stupni. V prvním ročníku, kdy se dítě učí zvládat čtení, psaní a počítání, pomáhá hra překonávat obtíže spojené se vstupem dítěte do školy. Pomocí hry dokáže dítě soustředit svou pozornost na delší dobu a zdárně se vypořádat se zadanými úkoly. Hra v dítěti vyvolává příjemné pocity, zvědavost, chuť chodit do školy. Učí děti pozorovat, hledat správné řešení, získávat nové poznatky, vědomosti a také pomáhá rozvíjet schopnosti a dovednosti a zároveň plnit výchovně vzdělávací cíle.“*⁶³

5.1 Postavení didaktické hry mezi ostatními vyučovacími metodami v mateřské škole

Dříve, než v této kapitole autorka přistoupí k didaktické hře jako vyučovací metodě v mateřské škole, zmíní v několika bodech, jak probíhá samotné vzdělávání v předškolním prostředí.

Předškolní vzdělávání, stejně jako ostatní stupně, upravuje Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání koncipovaný Ministerstvem školství mládeže

---

⁶³ MIŠURCOVÁ, V.; FIŠER, J.; FIXL V.: *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 94.

a tělovýchovy. Koncepce předškolního vzdělávání je založena na týchž zásadách, jako ostatní úrovně vzdělávání a řídí se společnými cíli, a to směřuje k tomu, aby si dítě od raného věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a nabývalo tak dispozice pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti. Pro naplnění těchto cílů uplatňuje předškolní vzdělávání odpovídající metody a formy práce. Příhodné jsou metody prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, jejichž základem je přímý zážitek dítěte, podpora a uspokojení jeho zvědavosti a potřeby objevovat nové a podněcování radosti dítěte z učení.⁶⁴

Vzdělávání, tedy i předškolnímu, je nutno porozumět jako procesu, který začíná hodnocením vzdělávacích podmínek a pedagogickou diagnostikou dětí. V momentě, kdy máme vyhodnoceny podmínky, tedy víme, co dítě umí, jaké jsou jeho zájmy, můžeme diagnostikovat úroveň rozvoje jednotlivých kompetencí a stanovit si cíle, kterých mají děti dosáhnout podle svých možností. Poté následuje pedagogický proces, kterým pedagog realizuje množství vzdělávacích aktivit, poskytuje dětem vhodnou vzdělávací nabídku, využívá rozličných vzdělávacích metod a forem. Pedagog samozřejmě celý pedagogický proces průběžně hodnotí a pozoruje, jakých pokroků děti dosahují.⁶⁵

5.2 Didaktická hra v MŠ

Na prvním stupni základní školy se aktivizující metody využívají spolu s metodami slovními, názorně-demonstračními a praktickými. Zde je na uvážení pedagoga, jaké metody ve svých vyučovacích hodinách používá. V nižších ročnících by měla didaktická hra ještě stále převažovat nad jinými výukovými metodami, neboť pomáhá dětem adaptovat se na školní prostředí a může minimalizovat obtíže spojené s přechodem z mateřské školy do školy základní.

Naopak v mateřské škole didaktická hra převažuje. Využívá se zde přirozená hravost dětí k rozvoji a učení nových dovedností a vědomostí. Základ pro úspěšné

---

⁶⁴ Rámcově vzdělávací plán pro předškolní vzdělávání

⁶⁵ SVOBODOVÁ E. a kol.: *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010.

celoživotní učení vzniká již v předškolním věku. Zkušenosti a prožitky z dětství mají vliv na pozdější období a následující učení. Hlavní úlohu zde hraje rodina, kterou nezastupitelně doplňuje předškolní výchova v mateřské škole. Prioritou předškolní výchovy je usnadňovat dětem jejich další životní a vzdělávací cestu a motivovat je k dalšímu učení. Nevhodnějším způsobem, jak v mateřské škole pracovat s dětmi, je volit takové aktivity, při kterých děti nebudou mít ani nejmenší tušení o tom, že se učí, a k tomu budou prožívat příjemný pocit ze hry, neboť největší motiv k učení se novým věcem vzniká právě při hře. Pedagog zde volí metody prožitkového učení hrou, dramatické výchovy nebo situačního učení.⁶⁶

Sindelárová tvrdí, že už nikdy se v tak krátké době nenaučíme tolik jako v období od narození do nástupu do školy.⁶⁷ V předškolním období dochází k rychlému rozvoji inteligence. Tato teze je založena na tom, že v předškolním věku probíhá u dětí kvalitativní reforma myšlení, kdy na základě rozvoje řeči a s nárůstem znalostí o světě přechází z názorového myšlení do uvažování v pojmech.⁶⁸ V předškolním období je stěžejní aktivitou dětí hra, proto je i nejčastější formou didaktické práce s nimi. Při herních aktivitách se děti učí, případně si procvičují, nové dovednosti a získávají informace. **Předškolní výchova se zaměřuje na tyto oblasti:**

- motorika, grafomotorika a kresba,
- zrakové vnímání a paměť,
- vnímání prostoru a prostorové představy,
- vnímání času,
- řeč,
- sluchové vnímání a paměť,
- základní matematické představy,
- sociální dovednosti,
- sebeobsluha,
- volná hra.

---

⁶⁶ *Informatorium 3-8: časopis pro výchovu v mateřské a obecné škole*. Praha: Portál, 2011, XVIII., č. 8. ISSN 1210-7506.

⁶⁷ Sindelarová B.: *Předcházíme poruchám učení*, Soubor cvičení pro děti v předškolním roce a v první třídě. Praha: Portál, 1996,

⁶⁸ TŘESOHLAVÁ, Z.; Černá M.; KŇOURKOVÁ, M.: *Dříve než půjde do školy, Lehká mozková dysfunkce v předškolním věku*. Praha: Avicenum, 1990.

Nesmíme však opomenout, že řízená činnost vedená učitelkou, při které je v mateřské škole využita didaktická hra jako metoda vzdělávání, není jediným momentem, kdy se předškolní dítě s touto metodou setkává. Didaktickou hru jako náplň činnosti si děti často *samy volí* i při tzv. volné hře, při jejich nejpřirozenější činnosti. Volná hra je spontánní hrová činnost, ve které si dítě volí samo formu, prostředky, spoluhráče a hračky. Této hry se děti mohou zúčastnit jako aktivní hráči i pasivní pozorovatelé, je na svobodné vůli dětí, jak bude průběh hry vypadat.⁶⁹ Pedagog do tohoto druhu hry vstupuje spíše výjimečně, a to v roli spoluhráče nebo při řešení konfliktu, například když jsou významně porušena tzv. pravidla třídy, děti se nemohou shodnout a tak podobně. Prostřednictvím volných her se děti učí navazovat sociální kontakt s vrstevníky ve třídě, rozvíjí se jejich fantazie při tvorbě pravidel hry, spontánně se učí novým dovednostem, vědomostem, návykům, získávají zkušenosti a utvářejí si své postoje.

Naproti tomu řízená činnost je taková, kterou si pedagog záměrně připraví nebo improvizovaně zorganizuje s vědomím jasného vzdělávacího cíle.⁷⁰

Motorika, grafomotorika a kresba

V předškolním věku tělesné aktivity a obratnost významnou měrou pomáhají dítěti zapojovat se do společných činností s ostatními dětmi. Přesnost pohybů ovlivňuje rychlost při běhání, skákání, prolézání a další. V případě, že je dítě v některé z činností neobratné, přestane ji vyhledávat. Týká se to činností hrubé i jemné motoriky, grafomotoriky i kresby.⁷¹

Je tedy zapotřebí děti v těchto oblastech záměrně vést. V oblasti hrubé motoriky jsou to veškeré pohybové hry a aktivity pro děti – skákání panáka, jízda na koloběžce, na kole, tak zvané „běhavé hry“ – například Rybičky a rybáři, Mrazík, Pavouci, ... V oblasti jemné motoriky je to skládání stavebnic, Mikádo, navlékání korálků, stříhání, jiné rukodělné činnosti vyžadující určitou dávku přesnosti

⁶⁹SVOBODOVÁ E. a kol.: *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010.

⁷⁰SVOBODOVÁ E. a kol.: *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010.

⁷¹ŠMARODVÁ, V., BEDNÁŘOVÁ, J.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: ComputerPress, 2011.

a obratnosti – motání klubíček vlny, uzlování a další... Grafomotoriku a kreslení procvičujeme grafomotorickými cvičeními (ukázka tohoto cvičení viz příloha 1) – předškoláci již sami záměrně vyhledávají vedené činnosti kreslení.

Zrakové vnímání a paměť

V pěti letech dítě umí pojmenovávat základní barvy a tyto slova jsou zařazena v jeho běžně používaném slovníku. Učí se poznávat další barvy, rozlišuje odstíny. Více se začíná orientovat ve tvarech, umí rozlišovat předmět na pozadí. Příkladem herních aktivit je například prohlížení obrázkových knížek a pojmenovávání objektů, práce s pracovními listy, kde se dva a více objektů překrývají (viz příloha 2). U zrakového vnímání věnujeme pozornost také zrakové diferenciaci, kde se dítě učí rozlišovat obrázky lišící se detailem, vyhledávat dva shodné obrázky v řadě. Zde můžeme zařadit hraní pexesa – kde dítě procvičuje i zrakovou paměť, hledání rozdílů na obrázcích, hra Mini Lük – kde děti spojují objekt s jeho stínem nebo obrysem, hledají dva stejné tvary lišící se vertikální polohou a další. (viz příloha 3). Nedílnou součástí je též zraková analýza a syntéza, kde si dítě uvědomuje části celku viděného objektu. Vhodnými hrami jsou zde skládání puzzle, mozaiky, skládání obrázků z kostek, dokreslování objektů a další... Zrakovou paměť vlastně rozvíjíme každodenně, kdy si s dětmi povídáme o tom, co vidělo při cestě do školky, na výletě a další. Vědomé herní činnosti pro rozvoj této oblasti jsou například „Kimovy hry“ – záměrně si zapamatovat viděné předměty, opakování vzorů při navlékání korálků, opět pexeso a další.

Vnímání prostoru a prostorové představy

Pro vnímání prostoru, určování směru nebo odhad vzdálenosti je pro dítě důležitá spontánní hra, vycházky, výlety, hra se stavebnicemi a další. Dále je důležité s dětmi pojmenovávat, co kolem sebe vidí, kudy jsme šli, tím si dítě samo fixuje pojmy prostorového uspořádání jako vpředu, vzadu, okolo, výše, níže, dole, nahoře, dále potom předložkové vazby na, do, pod, nad, vedle, mezi, ... Jako herní činnosti zde můžeme zařadit práci se stavebnicemi – stavění dle vlastní fantazie,

nebo stavění dle předlohy, kresebné diktáty – například nahoru nakresli sluníčko, vlevo kytičku, vpravo pejska, mozaiky, hledání skrytého objektu s pomocí navádění instrukcemi – rovně, doprava, dopředu, dále hru na obchod – fronta například plyšových hraček – děti je řadí dle instrukcí, první stojí slon, poslední žirafa, před ní hroch, ...

Vnímání času

Vytvořit si představu o plynutí času dítěti napomáhá dodržování denního režimu, pojmenovávání členění času a další. Dítě předškolního věku se již umí orientovat ve dnech v týdnu, odlišuje víkendové dny od pracovních, dokáže pojmenovat činnosti, které dělal včera, dnes a bude dělat zítra. Jako didaktické hry zde užíváme například příběhy s ilustracemi, kde děti vypráví dle obrázků a uvědomují si časovou posloupnost nebo řazení obrázků známých pohádek dle časové posloupnosti.⁷²

Řeč

V předškolním období by již řeč měla být ve všech směrech dobře vybudovaná. Dítě užívá všechny slovní druhy, mluví gramaticky správně, jeho slovní zásoba umožňuje smysluplně, srozumitelně a souvisle vyjádřit, co myslí, vnímá nebo prožívá. V současné době však není výjimkou, že úroveň rozvoje řeči u dětí není taková, jaká by v ideálním případě měla být (chybná výslovnost jedné nebo více hlásek, nedostatečná slovní zásoba, nesprávné užívání gramatiky a tak podobně). Je proto důležité řeč nadále rozvíjet. Jako herní aktivity zde můžeme využít hry se slovy – říkání antonym, synonym, homonym, rozpoznání a pojmenování toho, co je na obrázku špatně (viz příloha 4), klasické hádanky, domýšlení příběhů a pohádek a další.

---

⁷² ŠMARODVÁ, V., BEDNÁŘOVÁ, J.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: ComputerPress, 2011.

Sluchové vnímání a paměť

Předškolní dítě by již mělo znát několik básniček, písniček, říkadel, rozpočítadel, mělo by umět naslouchat čtenému textu. Přečtený text by mělo umět alespoň rámcově reprodukovat. V této oblasti se zaměřujeme na sluchovou analýzu a syntézu – počet slabik, první písmeno, ... Dále zvyšujeme sluchovou paměť a vnímání rytmu. Jako didaktické hry můžeme zařadit například hru Kukačka – jedno dítě jde za dveře, ostatní děti sedí se schovaným obličejem, jeden je určený jako kukačka, po příchodu se žák snaží lokalizovat zvuk kukačky, dále pak hra Na ptáčky – dítě v kruhu má zavázané oči a snaží se uhodnout dle hlasu svého kamaráda, dalšími herními aktivitami jsou poznávání zvuků hudebních nástrojů, hra Na tichou poštu, odlišování shodných a neshodných slov, určování počtu slabik (viz příloha 5), slovní kopaná, učení se básniček a písniček, hra Šla babička na nákup a koupila – dítě od dítěte opakuje a dále přidává slova, rytmická cvičení a další.

Základní matematické představy

Matematické představy jsou utvářeny rozvíjením předchozích schopností a dovedností. Zaměřujeme se na uvědomování si některých charakteristik předmětů – *třídění* dle určitého kritéria. Zde zařazujeme vhodné hry zaměřené na vyhledávání položek, které patří do nějakého souboru – například hračky, dopravní prostředky, ovoce, geometrické tvary a další, do daného souboru můžeme zařadit prvek, který je zde výjimkou, nesdílí s ostatními členy charakteristickou vlastnost – tzv. hry Co do skupiny nepatří? Dále se zaměřujeme na *řazení* předmětů, a to dle velikosti, odstínu barvy, ... Předškolní dítě by mělo zvládnout *počítat* do šesti. Nejde ale o mechanické vyjmenování číslic vzestupně a sestupně, ale o porozumění pojmu číslo. Předškolní dítě chápe, že počet prvků není závislý na barvě nebo velikosti či poloze. Zde můžeme zařadit typy her jako je například Losování (dítěti dáme například čtyři žlutá víčka a pět modrých a ono z nich má vylosovat pět, danou skupinu rozdělí dle barev a spočítá kolik je ve které skupině víček, označí skupinu, kde je více a kde méně), dále například Knoflíková házená – dítě dostane například šest knoflíků a musí se jimi trefit do malé krabičky, jakmile dítě dohází, spočítá kolik knoflíků je v krabičce a dopočítá,

kolik jich spadlo ven, dále k rozvoji základních matematických představ využíváme pracovní listy (viz příloha 6).

5.3 Didaktická hra na prvním stupni ZŠ

V základní škole probíhá vyučování podle různých vzdělávacích programů. Například podle vzdělávacího programu *Základní škola* je cílem výuky snaha o to, aby žáci v průběhu devítileté školní docházky získali kvalitní základy moderního všeobecného vzdělání. Toto pojetí vzdělání přináší odpověď na otázku, co by měli žáci poznat z hlavních oblastí lidské kultury a jakými dovednostmi by měli být vybaveni, aby mohli dále pokračovat ve svém vzdělávání, dorozumívat se s lidmi a uplatnit se v životě.⁷³

Jak je již uvedeno v předchozích kapitolách, didaktickou hru lze aplikovat ve všech vyučovacích předmětech, záleží jen na rozhodnutí a uvážení učitele, kdy a jakým způsobem didaktickou hru zařadí do své hodiny. Podle toho, na co je hra zaměřená, můžeme rozlišit několik druhů.

Didaktické hry napomáhající rozvoji smyslového vnímání

Učitel tyto didaktické hry volí s cílem rozvinout u žáků jejich smysly, což je důležité především pro učení a rozvoj čtení a psaní. Pedagog navíc získává prostor, ve kterém může děti pozorovat a popřípadě odhalit skryté smyslové vady, které by mohly být příčinou neúspěchu při učení čtení a psaní v 1. ročníku základní školy.⁷⁴Dále zde můžeme rozdělit hry na rozvoj:

a) zrakového vnímání – cíl těchto her: dítě musí udržet směr pohybu očí zleva doprava (příprava na sledování textu na řádku) a shora dolů (příprava na přechod z jednoho řádku na druhý), rozlišit jednotlivý prvek ve skupině a další. Jako příklad lze uvést hru „Mozaika“. Nejprve necháme děti skládat vlastní obrázky, později

⁷³ Vzdělávací program: Základní škola.

⁷⁴ SANTLEROVÁ, K.: *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995.

doporučujeme skládat dle předlohy nebo obrázkové kostky. Lze zařazovat i tvary písmen, i když dítě ještě neumí číst.

b) sluchového vnímání – tyto hry jsou nezbytné pro výuku čtení. Cílem je umět rozlišit výšku tónu, jednotlivé hlásky nebo skupiny hlásek (písmena ze slabik, slabiky ze slov, slova z věty), určit sílu zvuku, rozdílnost zvuku, ... Jako příklad lze uvést hru s názvem „Kukačka“. Žák jde za dveře. Ostatní se domluví, kdo bude dělat kukačku. Úkolem je uhádnout, kdo v lavici zakukal. Poznaný žák jde za dveře místo toho, kdo zrovna hádal. Dále by to mohlo být tzv. „zvukové pexeso“, kde děti podle sluchu rozlišují stejné chrastění dvou krabiček, které jsou vždy naplněny jiným obsahem, aby při zatřesení vydávaly jiný zvuk.

c) hmatového vnímání – důležitý smysl při rozvoji psaní. K cvičení jemné motoriky přispívá například mačkání papíru, modelování, navlékání korálků, manipulace s drobnými předměty. Jako příklad bych uvedla hru „Co je v pytlíčku?“. Žáci mají za úkol poznat předměty, které jsou v pytlíčku.

Didaktické hry intelektuální

Do této skupiny řadíme hry, které si kladou za cíl rozvoj myšlení (různé hádanky, rébusy, hlavolamy a další.), rozvoj pozornosti, paměti a pohotovosti. Naše školství klade stále velký důraz na paměť a tzv. encyklopedické znalosti, které děti mohou brzy zapomenout. Mohou si je však kdykoliv vyhledat, pokud je naučíme správně pracovat s literaturou. Proto bychom měli děti již od předškolního a mladšího školního věku vést k tvořivosti, fantazii a snaze realizovat svoje nápady.⁷⁵

Zde tedy rozlišujeme hry na rozvoj paměti (tak zvané „Kimovy hry“), hry na rozvoj pohotovosti a představivosti (cvičení protikladů, hra „Kdo je kdo“ – dítě se snaží podle popisu poznat například pohádkovou postavu) a hry na rozvoj pozornosti (hra „Co se změnilo“ – jeden žák jde za dveře, něco se ve třídě změní, žák po svém příchodu musí uhodnout, co to je).

---

⁷⁵SANTLEROVÁ, K.: *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995.

Didaktické hry k rozvoji řeči

Rozvoj řeči je úzce spjat s rozvojem poznávacích funkcí dítěte. Dítě řeč může zvládnout, má-li k tomu základní fyziologické a psychické předpoklady. Dále jsou zapotřebí i vhodné sociální podmínky, kde se dítě s řečí seznamuje a snaží se ji napodobovat. V případě, že se dítě ocitá v sociálním prostředí, které není pro rozvoj řeči podnětné, přebírá tuto funkci škola. Je tedy důležité, aby učitel mluvil na děti spisovným jazykem, s citem přistupoval k nářečí a vadám řeči. Pedagog si u dětí v řečovém projevu všímá jejich správné artikulace hlásek, slovní zásoby obsahu sdělované informace a sociálního užití řeči.⁷⁶U tohoto druhu didaktických her podrobněji rozlišujeme:

- hry na rozvoj artikulace (Důležité je dávat pozor i na rozvoj neverbální komunikace, gestikulaci a mimiku, zde je vhodná hra „Na muzikanty“. Děti zpívají známou písničku a doprovázejí ji pohybem.)
- hry na rozvoj slovní zásoby (Například hra „Nač je to?“ – žáci určují, co k čemu patří a slovně komentují – koš – na prádlo, pro psa, na basketball a další.... Dále to může být hra „Na básníka“, kde děti vymýšlejí rýmy.)

Didaktické hry k rozlišování hlásek a písmen, slabik a slov

Při vstupu dětí do prvního ročníku základní školy, musí brát pedagog na zřetel, že děti do ní vstupují s velkými rozdíly. Některé ještě neznají žádná písmena, některé jich znají pár a umí se podepsat, ve třídě se mohou ale i objevit děti, které již umí plynule číst. V začátcích je nutné podchytit přirozenou touhu dětí naučit se číst a psát a podněcovat je k tomu, k čemuž jsou více než vhodné právě didaktické hry. Učitel by měl být trpělivý s pomalejšími žáky, avšak neměl by zapomínat ani na žáky talentované. Jeho hodiny by měly být veselé s využitím řady her, což děti významně ovlivňuje v jejich postoji ke čtení a psaní.⁷⁷

Zde bych jako příklad uvedla hru „Kdo víc“ – žáci na dané písmeno, slabiku, vymýšlejí co nejvíce slov.

---

⁷⁶SANTLEROVÁ, K.: *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995.

⁷⁷SANTLEROVÁ, K.: *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995.

Didaktické hry na nácvik slabik jsou též důležitou součástí hodin českého jazyka v prvním ročníku. Automatické čtení slabik – základní přirozené jednotky jazyka - napomáhá plynulejšímu a rychlejšímu čtení a psaní. (Příklad hry – vytleskávání slabik, grafické znázornění z kolika slabik se skládá slovo a další.)

Didaktické hry na nácvik celých slov může učitel zařadit do svých hodin českého jazyka na konci prvního ročníku, kdy žáci čtou správně, s porozuměním a plynule po celých slovech. Čtení slov se musí zautomatizovat, nejlépe se dětem čtou slova, se kterými se již setkaly. Například z daného slova tvoří děti slova jiná (POSEL – osel, pole, les, pes, los.)⁷⁸

Shrnutí

V této kapitole autorka podrobněji popisuje podobu didaktické hry v mateřské škole a na prvním stupni základní školy. Přibližuje zde konkrétní oblasti, které můžeme didaktickou hrou rozvíjet.

V mateřské škole jsou to oblasti motoriky, grafomotoriky a kresby, dále je to zrakové vnímání a paměť, vnímání prostoru a prostorové představy, vnímání času, řeč, sluchové vnímání a paměť a v neposlední řadě jsou to základní matematické představy. U každé z těchto oblastí autorka uvádí jako příklad didaktickou hru, některé z nich i pro konkrétnější představu uvádí v příloze práce.

Na prvním stupni základní školy lze didaktickou hru použít v jakémkoli předmětu k procvičení a upevnění látky. Autorka zde uvádí dělení didaktických her na hry k rozvoji smyslového vnímání, řeči, didaktické hry intelektuální a dále didaktické hry k rozlišování hlásek, slabik a slov. Opět u každé oblasti udává konkrétní příklad didaktické hry.

---

⁷⁸SANTLEROVÁ, K.: *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995.

Rozdíl mezi didaktickou hrou v mateřské škole a základní škole lze spatřit hned v několika oblastech, což autorka vyzorovala během náhledů ve výuce. Blíže se těmto rozdílům bude věnovat kapitola osm.

6 EMPIRICKÁ ČÁST

Prvních pět kapitol diplomové práce slouží jako teoretický podklad pro část empirickou. V té budou představeny výsledky výzkumu podle stanovených cílů, prostřednictvím rozhovorů s pedagogy metařských škol a pedagogy prvního stupně základní školy, pozorováním v předškolních třídách mateřské školy a prvním až třetím ročníku prvního stupně školy základní a porovnáním hodin, kde byla užitá didaktická hra jako metoda výuky s hodinou, ve které byla užitá metoda výkladu.

Pro empirickou část práce byl zvolen kvalitativní průzkum prostřednictvím pozorování a rozhovorů v pedagogických institucích pro předškolní a základní vzdělávání. Tento průzkum se zdál jako nejvhodnější k získání informací potřebných pro dosažení cílů diplomové práce. *„Kvalitatívny výskum je často intezívny alebo dlhodobý a skúmateľ si pri ňom zhotovuje podrobný zápis. Zaznamenáva takmer všetko, čo sa v danom prostredí odohrá. Môže pritom zhotovovať aj audiofónne alebo obrazové záznamy, ktoré potom analyzuje. Počas pozorovania alebo hneď po ňom robí krátke zápisy, píše si poznámky, z ktorých potom skladá celkový obraz o skúmanom prostredí. Pritom sa usiluje vysvetľovať javy očami skúmaných osôb, a nie na základe svojich vlastných názorov, očakávaní, tradícií a pod. Všíma si rozdiely medzi skúmanými osobami a zisťuje či existujú rozdiely v tom, ako sa ony dívajú na danú vec.“*⁷⁹ Výzkumník na počátku práce zvolí téma a výzkumné otázky, které může upravovat podle potřeby a vývoje výzkumu.⁸⁰

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumné části je zpracování získaných dat, která objasňují stanovené konkrétní cíle. Tyto cíle jsou:

- Jaké jsou rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a v základní škole?

⁷⁹GAVORÁ, P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-859-3179-6, s. 185

⁸⁰HENDL, J. *Kvalitatívny výskum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

- Uznávají pedagogové didaktickou hru jako plnohodnotnou metodu vzdělávání?
- Plní didaktická hra v rámci prvního stupně základní školy svou aktivizační funkci?

Cíle práce jsou provázané s výzkumnými otázkami. Rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a základní škole budou zjištěny prostřednictvím pozorování vyučovacích bloků v konkrétních pedagogických institucích, pohled pedagogů na metodu didaktické hry bude zjištěn prostřednictvím rozhovoru a aktivizační funkce didaktické hry bude ověřena porovnáním vyučovací hodiny, kde byla tato metoda využita s hodinou, ve které využita nebyla.

6.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl stanoven prostřednictvím stratifikovaného náhodného výběru z výzkumného souboru, který tvoří děti a pedagogové z vybrané mateřské školy v Praze 9 a žáci a třídní učitelky z první až třetí třídy prvního stupně zvolené základní školy, taktéž sídlící v Praze 9.

V mateřské škole bylo pozorování provedeno ve čtyřech předškolních třídách, z nichž každou tvoří celkem 27 dětí, v den pozorování bylo ovšem přítomno od 20 do 25 dětí. Celkem se pozorování účastnilo 91 dětí. Ve všech případech šlo o třídy smíšené, věk dětí v použitém výzkumném vzorku byl v rozmezí od 5 do 6 let. S každou učitelkou konkrétní třídy byly realizovány i rozhovory. Jednalo se o pedagogické pracovníky ženy, s praxí od 3 do 25 let, ve věkovém rozmezí od 23 do 55 let, polovina dotázaných se středním odborným vzděláním s maturitou a druhá polovina s vysokoškolským vzděláním.

V základní škole bylo pozorování provedeno v prvním až třetím ročníku prvního stupně, celkem tedy ve třech třídách s kapacitou třicet dětí, v den pozorování bylo přítomno od 19 do 27 dětí. Celkem se pozorování zúčastnilo 70 dětí. Všechny třídy byly smíšené, věk dětí v použitém výzkumném vzorku se pohyboval od 6 do 10 let. S každou třídní učitelkou byl realizován rozhovor. Jedná se o pedagogické pracovníky ženy,

s praxí v rozmezí od 5 do 34 let, ve věkovém rozmezí od 32 do 57 let, všechny dotázané dosáhly vysokoškolského vzdělání.

Tabulka 1: Přehled respondentů

	Věk	Vzdělání	Délka praxe	Instituce
<i>Uč. A</i>	41	SŠ	15	MŠ
<i>Uč. B</i>	30	SŠ	5	MŠ
<i>Uč. C</i>	23	VŠ	3	MŠ
<i>Uč. D</i>	55	VŠ	25	MŠ
<i>Uč. E</i>	32	VŠ	5	ZŠ
<i>Uč. F</i>	35	VŠ	10	ZŠ
<i>Uč. G</i>	57	VŠ	34	ZŠ

6.2 Technika sběru dat

Tato práce prezentuje data získaná pomocí pozorování a rozhovorů. Pozorování je založené na cílevědomém a plánovaném vnímání výchovných a vzdělávacích jevů a je směřováno k odhalení zásadních souvislostí sledovaných procesů a dějů. Umožňuje pozorovat přirozený průběh vyučování a výchovně vzdělávacích činností s dětmi. Tento způsob není časově náročný a probíhá plánovitě a systematicky, což napomáhá zachytit vnitřní zákonitě spojitosti a vývoj sledovaného jevu. Pozorování je doplněno o rozhovory s vyučujícími pedagogy.

Výzkum byl uskutečněn v období od října do listopadu 2014 a v květnu 2015. Pozorování ve třídách mateřských škol proběhlo vždy jeden den v rozsahu čtyř hodin. Dohromady tedy pozorování v mateřských školách trvalo 16 hodin. Na základní škole byla každá třída pozorována po jeden vyučovací den, tedy čtyři nebo pět vyučovacích hodin, podle rozvrhu pozorovaného ročníku. Pozorování tříd základní školy bylo v celkovém rozsahu 16 hodin.

Ve třídách mateřských škol i na škole základní byla vždy u pozorování přítomna učitelka. Sama pozorovatelka do činností a průběhu dne nijak vědomě nezasahovala, ani je neovlivňovala. Je zde ovšem možnost, že přítomnost pozorovatelky mohla určitým způsobem ovlivnit chování dětí a žáků.

Pro účely pozorování byl vytvořen pozorovací arch (viz příloha č. 7), kde byl zaznamenáván průběh dne. Každý arch obsahoval určité jevy, na které se pozorování soustředilo.

Pro mateřskou školu to byly tyto:

- při kterých činnostech se děti setkávají s didaktickou hrou,
- vyhledávají děti samy při volné hře činnosti, které svou náplní můžeme nazvat didaktická hra?

Pro základní školu tyto jevy:

- jak často se děti během vyučování setkají s didaktickou hrou,
- míra aktivity dětí při využití metody didaktické hry v hodině
- průběh didaktické hry ve třídě (ochota žáků se zapojit, spolupráce, ...)

Pro doplnění pozorování byly realizovány rozhovory s vyučujícími pozorovaných tříd. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jaký postoj zastávají pedagogové k této vyučovací metodě. Rozhovory byly řízené, měly polostrukturovanou formu a použity byly otevřené otázky. Pro rozhovor byly určeny základní otázky (viz příloha č. 8) pro zjištění informací vztahujících se k cílům. Další otázky navazovaly na situace vyplývající z pozorování, které tomuto rozhovoru přecházelo.

7 VÝSLEDKY ROZHovorŮ S PEDAGOGY

Informace získané z rozhovorů byly zpracovány metodou kódování, která „představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby.“⁸¹ Lze rozlišit několik typů kódování: otevřené, selektivní a axiální, které je možno dále kombinovat podle potřeby.⁸² Pro vyhodnocení rozhovorů s pedagogy byla zvolena jako nejvhodnější metoda otevřeného kódování, což je „proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů.“⁸³ Výzkumník analyzuje získané informace a podle zaměření je roztrídí do skupin, se kterými je možné dále pracovat.⁸⁴

Rozhovory byly přeformulovány do písemné podoby a vzhledem k tomu, že autorka nezískala informovaný souhlas s jejich uveřejněním, nejsou v diplomové práci zveřejněny.

Z analýzy provedených rozhovorů prostřednictvím metody otevřeného kódování vyplynuly následující kategorie:

I. Mateřská škola:

1. kategorie: Kdy se děti setkávají s didaktickou hrou

Pro děti předškolního věku je didaktická hra přirozenou formou učení. Děti jsou jí obklopeny po celý den, ať se jedná o řízené činnosti nebo volnou hru. „Je to vlastně už při ranní volné hře, děti skládají puzzle, stavebnice, mozaiky. V předškolním věku spolu již dokážou hrát pexeso bez asistence učitelky, ... Dále je to při cvičení, kdy trénujeme hrubou motoriku, při řízené činnosti, kdy například pracujeme s pracovními listy zaměřenými na rozvoj určité oblasti vnímání

⁸¹ STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-858-3460-X, s. 39

⁸² STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-858-3460-X

⁸³ STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-858-3460-X, s.42

⁸⁴ STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-858-3460-X

nebo jemné motoriky, ... Při pobytu venku opět procvičují hrubou motoriku a při odpoledních volných hrách je to opět práce se stavebnicemi, navlékání korálků, kdy se již děti snaží vytvářet určité vzory, skládání puzzle a další. Vlastně se s didaktickou hrou setkávají po celý den.“(Uč. A) Další učitelka k této kategorii uvádí: „Hra a didaktická hra jsou stěžejní náplní předškolního vzdělávání, takže téměř stále. Když pozorujeme děti při volné hře, i v ní můžeme najít prvky hry didaktické – hra na kukačku – sluchové vnímání, hra na babu – prostorové vnímání a další.“(Uč. C)

2. kategorie: Jak nahlíží pedagogové na práci s didaktickou hrou

Učitelky tuto metodu využívají velmi rády, neboť se domnívají, že je to metoda, při které se děti pro ně přirozenou formou učí nové či prohlubují stávající dovednosti nebo znalosti. *„Beru didaktickou hru jako stěžejní vyučovací metodu ve své práci. Dle mého názoru má didaktická hra v předškolním vzdělávání své pevné a nezastupitelné místo. Baví mě práce ve školce, takže by se dalo říci, že i ráda pracuji s touto metodou. Ráda volím takový způsob práce s dětmi, aby děti prožívaly radost z činnosti a nenudily se.“(Uč. A) „Nikdy mě nepřestalo bavit hrát si s dětmi, a když je tím mohu i vzdělávat. Co víc bych si mohla přát.“(Uč. B)*

3. kategorie: Jakým způsobem pedagogové volí formy didaktické hry

V řízené činnosti učitelkami má didaktická hra podobu pracovních listů zaměřených na rozvoj určité oblasti (zrakové nebo sluchové vnímání, jemná motorika, atp.), roztleskávání slov na slabiky, výtvarná činnost, pohybové hry, vyprávění příběhu podle obrázků a další. Dále si během volné hry spontánně vybírají takové aktivity, které je možné považovat za didaktickou hru. Hrají si s kostkami, skládají puzzle, řeší různé rébusy – hledání rozdílů mezi obrázky, spojovačky, děvčata navlékají korálky, chlapci si hrají se stavebnicemi. Volné hře se děti věnují nejen ve třídě, ale i při pobytu na zahradě mateřské školy. Zde spontánně volí určité pohybové hry – Rybičky a rybáři, Pešek, Pavouci, přičemž se zde opět snaží do hry vnášet nové prvky, které vymyslí. *„Mám již zkušenosti, které hry se dětem líbí*

a které moc úspěchu nesklízejí, protože děti příliš nezaujmou, nebo jsou složité na pochopení. Ovšem není to tak, že bych pracovala pořád s těmi samými osvědčenými hrami. Často chodím na školení pro pedagogy předškolní výchovy, kde se dozvídám nové, a ty se snažím aplikovat na svou třídu. Některé se ujmou, jiné ne.“ (Uč.B) „Pracuji s předškoláky teprve první rok, takže s výběrem hry mi pomáhá moje kolegyně. Za dobu své praxe nastřádala zásobník, ve kterém má roztríděné didaktické hry podle oblasti, na kterou se chci zaměřit. Mohu tak vybírat z různých pracovních listů, nebo skupinových her.“(Uč. C) „Za éru své praxe mám již ověřené didaktické hry, takže sázím na jistotu. Samozřejmě doba i děti se mění, musím tedy jít s dobou, ačkoliv se to může zdát úsměvné, i já se od mladších kolegyně učím. Práce s nimi je pro mne přínosem, jsem již ze školy několik desítek let a ráda poznávám nové didaktické hry, které se holky naučily ve škole.“ (Uč. D)

4. kategorie: Zpozorované výsledky vlivu didaktické hry na děti

Didaktická hra využívá jejich přirozené hravosti a zvědavosti k naplnění svého cíle. Děti během činnosti zažívají radost a uspokojení z práce, čímž se u nich buduje pozitivní postoj k učení. „Pokud bereme didaktickou hru jako metodu vyučování, při které dochází za neuvědomělého zájmu dětí k učení a poznávání a navíc je tato aktivita doprovázená pocitem radosti ze hry, pak se dá říci, že plní svůj cíl.“(Uč. A) „V globálu celé třídy dochází při didaktické hře k učení a poznávání nových věcí, prohlubování určitých dovedností, v individuálním měřítku nemusí být výsledek vždy tak jasný, každé dítě je jiné a rozvíjí se jiným tempem.“ (Uč. B) „Děti s radostí přijímají nové věci, aniž by měly vlastně povědomí o tom, že se něčemu učí.“ (Uč. C)

II. Základní škola:

1. kategorie: Kdy se žáci setkávají s didaktickou hrou

Didaktickou hru se pedagogové snaží využít ve všech předmětech, na zřetel však musí brát složení třídy, prostor a dostupnost pomůcek. Učitelé se prostřednictvím didaktické hry snaží žáky aktivizovat a výuku pro ně zpestřit. Neznamena to však využití této metody ve vysoké míře na úkor efektivity vyučování. Mimo vyučovací hodinu se

s didaktickou hrou setkávají především žáci první třídy, kteří mají ve své třídě během přestávek k dispozici stavebnice (Lego, Seva, Zoob), puzzle. V tomto věku jsou děti ještě velice hravé a rádi vyplní přestávku mezi vyučovacími hodinami hrou. „*Didaktickou hru používám ve všech předmětech. Já didaktickou hru využívám poměrně dost často, dalo by se říci, že se snažím do každé hodiny zařadit nějakou.*“ (Uč. E) „*Já sama jsem dost hravá a snažím se pro děti dělat výuku pestrou, zajímavou a zábavnou. Podotýkám, že ne však na úkor toho, aby byla i efektivní a děti se opravdu něco naučily. Proto se didaktickou hru snažím zařadit do každého předmětu.*“ (Uč. F) „*Když chci didaktickou hru zařadit, své místo si najde v každém předmětu.*“ (Uč. G)

2. kategorie: Jak nahlíží pedagogové na práci s didaktickou hrou

S didaktickou hrou pracují mnou dotázané učitelky s radostí. Zpestřují touto metodou dětem výuku, jsou rády, když děti učení baví. U žáků převažuje pocit, že si vlastně hrají a během činnosti nevnímají skryté cíle didaktické hry. Obzvláště v první třídě, kdy jsou děti ještě velice hravé, je dobré využít této vlastnosti pro potřeby a cíle vyučování. „*S didaktickou hrou pracuji velice ráda. Prvňáčci jsou ještě opravdu malé děti, tak si myslím, že didaktická hra do první třídy stoprocentně patří.*“ (Uč. E) „*Velice ráda s touto metodou pracuji. Ve své třídě ještě stále vyučuji všechny předměty, snažím se didaktickou hru zařadit do každého předmětu. Mám radost, když vidím, že děti učení baví, protože mají vlastně pocit, že si hrají. Jednou, když jsem si naplánovala vyučovací hodinu českého jazyka celou složenou z didaktických her, se mi stalo, že se mne děti před koncem hodiny zeptaly: ‚A paní učitelko, my se dneska nebudeme nic učit?‘ A já se jen v duchu usmála a řekla jsem si: ‚Kdybyste vy, moje děti, věděly, že se vlastně učíte celou dobu.’*“ (Uč. F)

3. kategorie: Jakým způsobem pedagogové volí formy didaktické hry

Zatím co v mateřské škole přistupují učitelé k didaktické hře jako k metodě, kterou užívají denně při své práci s dětmi, zejména při řízení činnosti, a při jejím užití

spíše děti připravují na činnost, kdy budou „pracovat“, v základní škole je didaktická hra využívána jako zpestřující metoda, která doplňuje jiné metody vyučování. Z rozhovorů s pedagogy základních škol přesto vyplývá, že didaktickou hru začleňují do vyučování hojně, neboť tato metoda využívá přirozené dětské hravosti k naplnění pedagogického cíle, což dětem umožňuje příjemným způsobem získávat a upevňovat nové vědomosti, dovednosti, atp. „*Ve třídě mám integrovanou holčičku s Aspergerovým syndromem, která má k sobě asistentku. Radím se tedy s mojí kolegynkou, jaké hry zvolit, aby se do nich mohla zařadit i M. Dále беру na zřetel velikost naší třídy, didaktické pomůcky, které mám k dispozici, dovednosti a znalosti dětí. Snažím se volit didaktické hry tak, aby nebyly moc těžké, aby děti nezažívaly zbytečně pocit neúspěchu, ale na druhou stranu nevolím ani příliš jednoduché hry, ty děti nebaví a nesoustředí se na práci tak, jak by bylo třeba.*“ (Uč. E) „*Musím se pochlubit, že se mi sešla opravdu bezvadná třída. Tak skvělý kolektiv dětí jsem ještě nezažila a všichni kolegové mi říkají, ať si to užívám, že tohle se stává párkrát za život. Proto je celkem snadné volit hry. Děti spolupracují, jsou aktivní, snaží se... Hlavním měřítkem je tedy pro mne prostor a didaktické pomůcky, které mohou využívat.*“ (Uč. F)

4. kategorie: Zpozorované výsledky vlivu didaktické hry na žáky

Obzvláště v prvním ročníku (kdy didaktická hra napomáhá dětem adaptovat se na školní prostředí a snižuje obtíže spojené s přechodem z mateřské školy do školy základní), ale i ve druhém a třetím ročníku didaktická hra zaujímá mezi ostatními metodami vyučování zásadní místo. „*Děti mají pocit, že si hrají, jsou aktivní, nenudí se a přitom se vlastně učí. Snažím se pro ně vytvořit příjemné prostředí, aby chodily do školy rády a vytvořily si pozitivní postoj ke škole a učení samotnému.*“ (Uč. E) „*Když ji využívám, děti vlastně ani nemají pocit, že se učí a přitom procvičují nebo prohlubují své znalosti a dovednosti. Děti učení baví, vidím jejich pokroky a to je pro mne hlavní.*“ (Uč. F) „*Dokážou ocenit zařazení didaktické hry a pro mne je také jakousi odměnou, když vidím, že zažívají radost ze hry a já přitom zvládnou například zopakovat učivo, které potřebuji.*“ (Uč. G)

8 VÝSLEDKY POZOROVÁNÍ

Další podklady pro empirickou část diplomové práce byly získány pomocí metody pozorování. Pozorování bylo provedeno ve třídách učitelek, se kterými byl realizován rozhovor. V mateřské škole probíhalo pozorování v průběhu dopoledne, v základních školách byl náhled realizován během dopolední výuky (tedy čtyři nebo pět vyučovacích hodin). Autorka si vymezila určité jevy, na které se po dobu pozorování zaměřila.

8.1 Průběh pozorování běžného dne předškolní třídy mateřské školy

V mateřských školách v předškolních třídách pozorovatelka vždy strávila celé dopoledne. Přišla v ranních hodinách a seznamovala se s příchozími dětmi. V tuto dobu měly na programu volnou hru dle vlastního přání. Již při volné hře pozorovatelka zaznamenala, že některé děti vyhledávají spontánně samy činnost, kterou lze nazvat didaktickou hrou – tedy práce se stavebnicemi (Lego, Seva, Zoob, Lego Duplo, Magnetico, kuličkové dráhy), skládání puzzle, navlékání korálku, hraní pexesa, práce s hrou Mini Lütz, Logico ... (zde záleží na podnětech, které dětem poskytuje vybavenost třídy).

Po ranních volných hrách zpravidla následovala práce v komunikačním kruhu. Zde si děti společně zopakovaly den v týdnu, měsíc, roční období a seznámily se s programem na daný den (orientace v čase). Další aktivitou bylo cvičení – zde se opět pozorovatelka setkala s různou podobou didaktických her – Na slepou bábu – sluchové vnímání, Molekuly – základní matematické představy, a tak dále. Kritériem výběru zde bylo přání většiny dětí, protože tato hra následovala jako uvolnění po řízeném cvičení vedeném učitelkou.

Následovala svačina a po svačině děti opět usedaly do komunikačního kruhu a začínala dopolední řízená činnost. Zde se vždy objevovala didaktická hra. Kritériem výběru byla oblast, kterou chtěla učitelka daný den s dětmi rozvíjet. (Jako příklad je možno uvést jednu ze tříd, kde v den, kdy bylo realizováno pozorování, měla učitelka na

programu rozvoj sluchového vnímání. Nejdříve s dětmi v komunikačním kruhu roztleskala několik slov na slabiky a určila s nimi počáteční písmeno. Následovalo rozdání pracovního listu a práce u stolečků, kde děti měly pod jednotlivé obrázky hraček nakreslit tolik teček, z kolika se slovo skládá slabik. Řízenou činnost zakončila učitelka hrou Kukačka, kdy děti opět usedly v komunikačním kruhu. Jedno dítě šlo za dveře. Mezi tím učitelka ve zbytku třídy zvolila kukačku. Všechny děti seděly v tureckém sedu a sklonily hlavu do dlaní. Dítě, které bylo určeno jako hadač, přichází, na jeho pobídku „Kukačko, zakukej“ se ozve určená kukačka. Hadač se snaží podle sluchu orientovat v prostoru a najít určenou kukačku.)

Řízenou činnost učitelka i děti považovaly v mateřské škole za „práci“, ačkoliv byla užita didaktická hra. Děti tedy věděly, že v tuto chvíli se učí, pracují. Musí dodržovat určitá pravidla – hlásit se v komunikačním kruhu, poslouchat pozorně zadání úkolu, pracovat samostatně, při kontrole pracovního listu stát v řadě a čekat až na ně přijde řada, nebo až k nim přijde učitelka a tak podobně.

V mezičase mezi dopolední řízenou činností a pobytem venku je malý prostor pro volnou hru. Zde se ve velké míře stávalo, že se děti spontánně vracely k aktivitě, která byla ten den na programu jako řízená činnost učitelkou, nebo opět vyhledávaly hrové aktivity jako je práce se stavebnicí, navlékání korálků, skládání mozaik a tak podobně.

Po dopolední řízené činnosti následoval pobyt venku, kde se děti opět věnovaly volné hře. I zde bylo možno u některých pozorovat hru, kterou je možno považovat za didaktickou. Děti na hry vymýšlely různé vlastní variace, pozměňovaly a upravovaly pravidla a další. Zde se jedná především o hry podporující rozvoj hrubé motoriky.

8.2 Průběh pozorování vyučování v první, druhé a třetí třídě základní školy

Ve třídách základní školy bylo pozorování realizováno během dopolední výuky. Pozorovatelka navštívila první, druhou i třetí třídu. Záznam pozorování je zde u každé

třídy uveden konkrétněji, protože náplň dopoledne nebyla ve všech třídách stejná, jako tomu bylo u předškolních tříd mateřské školy.

V prvním ročníku měly děti čtyři vyučovací hodiny. Ten den byla na rozvrhu matematika, český jazyk, prvouka a výtvarná výchova. Při první hodině byly děti plné energie, spolupracovaly s učitelkou bez problému. Při druhé hodině byla již na některých z nich znatelná únava. Třetí hodina probíhala, co se týká aktivity dětí a spolupráce s učitelkou, podobně jako první, děti byly po velké přestávce odpočaté. Při poslední hodině byla znatelná únava a pokles aktivity pozorovatelný u téměř poloviny dětí, proto považuji za vhodné, že byla zařazena na konec vyučování výtvarná výchova, kde není třeba taková míra pozornosti dětí. Didaktická hra byla zařazena při prvních třech vyučovacích hodinách.

Ve druhé třídě měly děti na rozvrhu také čtyři hodiny. Český jazyk, anglický jazyk, prvouka a matematiku. Stejně jako tomu bylo v první třídě, první vyučovací hodina probíhala bez problémů, děti jsou odpočaté, soustředí se a spolupracují s učitelkou. V druhé hodině anglického jazyka se rozdělovaly do dvou skupin. I zde děti pracovaly dle pokynů učitelky. Drobné výkyvy v pozornosti byly zaznamenány pouze u dvou žáků. (V následném rozhovoru po náhledu mi učitelka sdělila, že tyto děti mají již v druhé třídě diagnostikovanou SPU.) Třetí hodina probíhala bez problému – v hodině prvouky děti pracovaly na třídním projektu, což všechny nesmírně bavilo. Čtvrtá hodina byla z hlediska pozornosti a aktivity dětí nejslabší. Děti byly po celém dopoledni unavené, navíc poslední hodinu byla na programu matematika. Pro učitelku bylo náročné děti zaujmout a aktivizovat. Didaktická hra byla použita ve druhé, třetí a čtvrté hodině.

Ve třetí třídě bylo vyučování nejdelší, děti měly na rozvrhu pět hodin. Matematiku, tělesnou výchovu, anglický jazyk, prvouku a český jazyk. První hodina opět probíhala z hlediska pozornosti a aktivity žáků bez větších problémů. Druhá hodina patřila tělesné výchově. Tato hodina sama o osobě (asi jako všechny ostatní „výchovy“ se kterými se děti setkají během vyučování) je z hlediska místa a obsahu výuky odlišná od ostatních vyučovacích předmětů. Třetí hodinu byl na programu anglický jazyk. Děti se dělily na dvě skupiny, ve skupině, kterou pozorovatelka navštívila, děti pracovaly dle pokynů učitelky. Čtvrtou hodinu byla prvouka. Zde byla již opět na některých dětech

znatelná únava, výkyvy pozornosti a neochota spolupracovat. (Tento předmět vyučuje jiná učitelka.) Vyučování završil český jazyk. Tato hodina byla věnována výhradně čtení. Děti v ní představovaly poslední zápisky ve svých čtenářských denících. Didaktická hra byla použita v první, druhé, třetí a páté hodině.

8.3 Výsledky pozorování

Tabulka 2: Sledované jevy v mateřské škole

<p><i>Při kterých činnostech se děti setkávají s didaktickou hrou?</i></p>	<p>S didaktickou hrou se děti setkávají v mateřské škole téměř po celý den. Při volné hře a vždy při dopolední hlavní řízené činnosti. Zde je užita taková didaktická hra, která rozvíjí oblast, na které chce učitelka pracovat. Těmito oblastmi jsou hrubá a jemná motorika, grafomotorika a kresba, zrakové vnímání a paměť, vnímání prostoru a prostorové představy, vnímání času, řeč, sluchové vnímání a paměť, základní matematické představy.</p>
<p><i>Vyhledávají děti samy při volné hře činnosti, které svou náplní můžeme nazvat didaktická hra?</i></p>	<p>Děti se s didaktickou hrou setkávají při ranní a odpolední volné hře, kdy autorka zaregistrovala, že některé děti vyhledávají spontánně samy činnost, kterou lze nazvat didaktickou hrou – tedy práce se stavebnicemi (Lego, Seva, Zoob, Lego Duplo, Magnetico, kuličkové dráhy), skládání puzzle, navlékání korálků, hraní pexesa, práce s hrou Mini Lütz, Logico ... (zde záleží na podnětech, které dětem</p>

	<p>poskytuje vybavenost třídy). Také v mezičase mezi dopolední řízenou činností a pobytem venku je malý prostor pro volnou hru. Zde se ve velké míře stává, že se děti spontánně vrací k aktivitě, která byla ten den na programu jako řízená činnost učitelkou. Autorka sama ve své praxi bere moment, kdy se děti samy vracejí k aktivitě z řízené činnosti, jako zpětnou vazbu. Pokud děti mají zájem v činnosti pokračovat, ví, že u nich měla úspěch, líbila se jim. Dále se didaktická hra využívá při ranním tělocviku (zejména pohybové hry zaměřené na rozvoj jednoho nebo více smyslů, spolupráce mezi dětmi, a tak podobně) a při dopoledním pobytu venku, kdy se děti věnují zpravidla volné hře, kde opět můžeme spatřovat aktivity odpovídající charakteristice didaktické hry. Děti na hry vymýšlely různé vlastní variace, pozměňovaly a upravovaly pravidla a tak dále. Zde se jedná především o hry podporující rozvoj hrubé motoriky. Jako příklad lze uvést hru Mrazík. Nejprve děti začaly tuto hru s pravidly, která platí, pokud je řízená učitelkou. To znamená, že jedno dítě je Mrazík, honí ostatní děti. Dotykem je zmrazí a děti se mohou vysvobozovat podlezením mezi nohama. Po chvíli hry je určena další postava –</p>
--	---

	<p>Slunce. Od této chvíle může zmrazené děti osvobodit pouze postava Slunce. Dále přichází další variace, děti se spojují do dvojic. Tedy Mrazík, Slunce i ostatní děti musí běhat po dvojicích. Následuje i další varianta, kdy děti zruší postavu Slunce a před Mrazíkem se mohou jít schovat na „pláž“. Toto místo funguje jako takzvaný „domeček“, tam za nimi Mrazík nemůže.</p>
<p><i>Poznámky k průběhu pozorování</i></p>	<p>Řízenou činnost učitelka i děti považují v mateřské škole za „práci“, ačkoliv je užívána didaktická hra. Děti tedy vědí, že v tuto chvíli se učí, pracují. Musí dodržovat určitá pravidla – hlásit se v komunikačním kruhu, poslouchat pozorně zadání úkolu, pracovat samostatně, při kontrole pracovního listu stát v řadě a čekat až na ně přijde řada, nebo až k nim přijde učitelka a podobně.</p>

Tabulka 3: Sledované jevy v základní škole

<p><i>Jak často se děti během vyučování setkají s didaktickou hrou</i></p>	<p>V první třídě byla didaktická hra využita ve třech hodinách ze čtyř. V každé hodině zabrala cca 15 minut. Děti na hru reagovaly kladně. S nadšením se zapojovaly a spolupracovaly s učitelkou. Ve druhé třídě byla didaktická hra využita ve třech vyučovacích hodinách ze čtyř.</p>
---	---

	<p>V každé z nich zabrala cca 10-15 minut.</p> <p>Ve třetí třídě byla didaktická hra využita ve čtyřech z pěti vyučovacích hodin. V každé hodině zabrala cca 15 minut. Třetí hodina – anglický jazyk – se dokonce kompletně skládala z didaktických her. Děti byly celou hodinu aktivní, spolupracovaly a z hodiny si odnesly samozřejmě nejen znalosti, ale i mnoho zkušeností a pozitivních dojmů, o kterých si vydržely povídat celou přestávku. I v ostatních hodinách děti na didaktickou hru reagovaly pozitivně a braly ji jako příjemné zpestření hodiny.</p>
<p><i>Míra aktivity dětí při využití metody didaktické hry v hodině, průběh didaktické hry ve třídě (ochota žáků se zapojit, spolupráce, ...)</i></p>	<p>Aktivita dětí a délka jejich pozornosti je v prvním ročníku prozatím kratší, než je délka trvání vyučovací hodiny (cca 20 – 30 minut). Nejlépe jsou na tom žáci první a třetí hodinu, hůře jsou na tom potom při druhé hodině (zde byl u dětí nejvíce patrný aktivizační efekt didaktické hry) a nejhůře dopadla poslední vyučovací hodina. Zde lze poukázat na skutečnost, že na tyto hodiny (alespoň v této třídě) jsou zařazeny hodiny tzv. „výchov“, kde není zapotřebí taková míra pozornosti dětí, jako je tomu při ostatních předmětech.</p> <p>Ve druhém ročníku žáci na hru reagovali vcelku pozitivně, s učitelkou spolupracovaly. Aktivita a pozornost dětí</p>

	<p>se během dopoledne střídala. Nejlépe na tom byly první tři hodiny. Čtvrtá hodina byla z hlediska pozornosti a aktivity dětí nejslabší. Děti byly po celé dopolední výuce unavené, navíc poslední hodinu byla na programu matematika, což je jeden z nejnáročnějších předmětů, který by dle názoru autorky neměl být na konci vyučování zařazován. Pro učitelku bylo nesmírně náročné děti zaujmout a aktivizovat, zde je také nejvíce patrný aktivizační efekt didaktické hry.</p> <p>Ve třetím ročníku se z hlediska aktivity děti držely na přibližně stejné úrovni celé dopoledne, výraznější pokles byl zpozorován jen při čtvrté hodině - prvouce. Celou hodinu učitelka vedla slovní metodou vyučování, zejména monologem a vysvětlováním. Pozornost dětí a jejich aktivita začala opadat cca po 10-15 minutách vyučovací hodiny. Učitelka pasivitu dětí zpozorovala, nicméně žádnou z aktivizujících metod vyučování nezařadila.</p>
<p><i>Poznámky k průběhu pozorování</i></p>	<p>Jak je již uvedeno výše, v mateřské škole řízenou činnost, kdy je užívána didaktická hra, učitelka i děti považují za „práci“. Děti tedy vědí, že v tuto chvíli se učí, pracují. Musí dodržovat určitá pravidla – hlásit se v komunikačním kruhu, poslouchat pozorně zadání úkolu,</p>

	<p>pracovat samostatně, při kontrole pracovního listu stát v řadě a čekat až na ně přijde řada, nebo až k nim přijde učitelka, a tak podobně. Oproti tomu na základní škole děti berou aktivitu při didaktické hře jako hru, odpočinek, uvolnění... Jako příklad autorka uvádí jednu konkrétní situaci. Děti v první třídě při hodině českého jazyka pracovaly (jednalo se o opis z tabule). Pro některé to byla činnost náročná, bylo na nich znatelné soustředění, snaha, na některých i únava. Následovala didaktická hra - slovní fotbal. Rázem se atmosféra ve třídě změnila. Děti působily uvolněně, spolupracovaly, i přesto zažívaly radostný pocit ze hry. Rozdíl v didaktické hře v mateřské škole a základní škole je dán určitě i pojetím učitelky, která při užití didaktické hry ve třídách základní školy užije větu: „Teď si zahrajeme hru.“, a v mateřské škole užije větu: „Než si půjdete hrát, teď budeme chvíli pracovat.“</p>
--	---

9 SROVNÁNÍ HODIN

Tato kapitola si klade za cíl zodpovědět otázku, zda plní didaktická hra v rámci prvního stupně základní školy svou aktivizační funkci. K napsání této kapitoly a vůbec k zařazení tohoto cíle do práce autorku přiměla jedna z vyučovacích hodin, které se zúčastnila při pozorování na základní škole. Jedná se o hodinu prvouky ve třetí třídě, celý náhled byl popsán v předešlé kapitole. Byla to čtvrtá, předposlední hodina z pěti vyučovacích. Aktivita dětí se během prvních tří vyučovacích hodin pohybovala přibližně na stejné úrovni, v poslední hodině došlo k rapidnímu poklesu aktivity a pozornosti.

V předešlé kapitole je uvedeno, že při této vyučovací hodině nebyla použita didaktická hra ani jiná aktivizační vyučovací metoda. Učitelka využívala pouze slovní metodou vyučování, zejména monolog a vysvětlování. Autorka se rozhodla navštívit hodinu prvouky v paralelní třídě (úmyslně vybrala stejný ročník, shodný předmět, jedná se též o čtvrtou vyučovací hodinu, ale o jiného pedagoga). Chtěla zjistit, zda za prudký pokles aktivity a pozornosti dětí může metoda vyučování nebo způsob užití didaktické hry pedagogem.

Pro porovnání hodin byla stanovena určitá kritéria, podle kterých byly tyto dvě hodiny porovnány.

- Vyučovací metoda a forma vyučování
- Reakce dětí na učitele
- Aktivita a pozornost dětí

Při první porovnávané hodině byla na některých dětech patrná únava, výkyvy pozornosti a neochota spolupracovat s učitelkou. Celou hodinu učitelka vedla slovní metodou vyučování, zejména monologem a vysvětlováním. Pozornost dětí a jejich aktivita začala opadat cca po 10-15 minutách vyučovací hodiny. Učitelka pasivitu dětí zpozorovala, nicméně žádnou z aktivizujících metod vyučování nezařadila.

Tabulka 4: Výsledky pozorovaných jevů v hodině bez didaktické hry

Pozorovaný jev	Komentář
<i>Vyučovací metoda a forma vyučování</i>	Slovní vyučovací metoda (monolog, vysvětlování), frontální vyučování.
<i>Reakce dětí na učitele</i>	Neochota žáků spolupracovat s učitelkou, vyrušování ve vyučovací hodně.
<i>Aktivita a pozornost dětí</i>	Pozornost žáků opadá po 10-15 minutách vyučovací hodiny, děti jsou pasivní.

Druhá hodina, kterou zde autorka má v úmyslu srovnat, je hodina prvouky v paralelní třídě třetího ročníku. Jedná se rovněž o čtvrtou vyučovací hodinu, ale předmět je vyučován jiným pedagogem. Učitelka v úvodu hodiny zopakovala s dětmi učivo z minulé hodiny pomocí kvízu, novou látku měly děti za úkol zpracovat ve skupinách (žáci dostali nakopírované materiály a několik otázek, na které museli najít v daných podkladech odpovědi) a výsledky své práce přednést následně před celou třídou. Vyučovací hodinu zakončila slovním hodnocením výsledků práce jednotlivých skupin.

Tabulka 5: Výsledky pozorovaných jevů v hodině s didaktickou hrou

Pozorovaný jev	Komentář
<i>Vyučovací metoda a forma vyučování</i>	Didaktická hra, práce ve skupinách.
<i>Reakce dětí na učitele</i>	Žáci spolupracují, je na nich pozorovatelná radost z odvedené práce.
<i>Aktivita a pozornost dětí</i>	Děti jsou pozorné i aktivní po celou dobu vyučovací hodiny.

Jak je již z výše popsaného na první pohled zřejmé, je zásadní rozdíl mezi hodinou, kterou učitel vede pouze slovní metodou vyučování, kde jsou děti v roli pasivních posluchačů, a hodinou, ve které je užita didaktická hra nebo práce ve skupinách.

10 SHRNU TÍ

Empirická část se věnovala tématu využití didaktické hry v současném vyučování v předškolních třídách mateřské školy a v prvním až třetím ročníku prvního stupně na základní škole. Pro empirickou část byly stanoveny **tři hlavní cíle**:

- Jaké jsou rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a v základní škole?
- Uznávají pedagogové didaktickou hru jako plnohodnotnou metodu vzdělávání?
- Plní didaktická hra v rámci prvního stupně základní školy svou aktivizační funkci?

Pro ověření cílů byla zvolena metoda rozhovorů a pozorování a výzkumný vzorek byl tvořen pedagogickými pracovníky v mateřských a základních školách s různou délkou praxe a odlišného věkového složení.

Formou **rozhovorů** bylo zjišťováno, zda uznávají pedagogové didaktickou hru jako plnohodnotnou metodu vzdělávání. Ze získaných informací byly formou otevřeného kódování určeny následující kategorie:

- 1. kategorie: Kdy se žáci setkávají s didaktickou hrou
- 2. kategorie: Jak nahlíží pedagogové na práci s didaktickou hrou
- 3. kategorie: Jakým způsobem pedagogové volí formy didaktické hry
- 4. kategorie: Zpozorované výsledky vlivu didaktické hry na žáky

Stejně kategorie byly použity pro analýzu rozhovorů učitelů mateřských škol i základních škol. **V mateřských školách lze z rozhovorů vyvodit tyto závěry:**

- S didaktickou hrou se děti v mateřské škole setkávají v průběhu celého dne, a to ve formě volné hry nebo řízené činnosti pedagogem.
- Pedagogové tuto metodu vyučování mají v oblibě, neboť hra je pro děti předškolního věku přirozenou formou učení.

- Pedagogové volí různé didaktické hry, nejčastěji pracovní listy na rozvoj jemné motoriky, hry na rozvoj sluchového a zrakového vnímání, pohybové hry, a tak podobně.
- Didaktická hra děti přirozeně aktivizuje a tím buduje jejich pozitivní postoj k učení.

V základní škole z rozhovorů můžeme vyvodit tyto závěry:

- S didaktickou hrou se žáci mohou setkat v jakémkoliv předmětu, rozhodující je uvážení pedagoga, zda zvolí tuto metodu vyučování.
- Na základní škole volí pedagogové s oblibou didaktickou hru za účelem zpestření výuky a zařazení nenásilné formy učení.
- Na rozdíl od mateřské školy, kde je didaktická hra pedagogem využívána jako pracovní činnost, na základní škole funguje způsobem opačným, jako uvolňující moment při vyučovací hodině.
- V nižších ročnících základní školy je didaktická hra vhodnou metodou vyučování díky stále vysoké hravosti a zvědavosti mladších školních dětí a v nejnižším ročníku zároveň pomáhá při adaptaci na odlišný vzdělávací režim oproti mateřské škole.

Formou pozorování bylo zjišťováno, zda jsou nějaké rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a ve škole základní. Pro účely pozorování byly stanoveny konkrétní **body zájmu**:

Mateřská škola

- Při kterých činnostech se děti setkávají s didaktickou hrou?
- Vyhledávají děti samy při volné hře činnosti, které svou náplní můžeme nazvat didaktická hra?

Základní škola

- Jak často se děti během vyučování setkají s didaktickou hrou?
- Míra aktivity dětí při využití metody didaktické hry v hodině, průběh didaktické hry ve třídě (ochota žáků se zapojit, spolupráce, ...).

V mateřské škole analýzou pozorovaných jevů autorka dospěla k následujícím závěrům:

- S didaktickou hrou se děti v mateřské škole setkávají po celý den při volné hře i při řízené činnosti.
- Při volné hře děti samy vyhledávají takové hrové činnosti, které je možno považovat za didaktickou hru, nejčastěji je to práce se stavebnicemi, navlékání korálků, hraní pexesa, a tak podobně.
- Didaktická hra, která je využita při řízené činnosti, je dětmi často opakována a obměňována při volné hře.
- Při využití didaktické hry v řízené činnosti je tato metoda pedagogem i dětmi vnímána jako pracovní činnost.

V základní škole analýzou pozorovaných jevů autorka dospěla k následujícím závěrům:

- S didaktickou hrou se děti setkaly v každém předmětu (s výjimkou jedné vyučovací hodiny), vždy trvala zhruba patnáct minut.
- Aktivita a pozornost žáků a jejich ochota spolupracovat s pedagogem závisí na věku, vyučovaném předmětu a metodě vyučování.
- Při užití didaktické hry je u žáků patrný aktivizační efekt.

Formou **srovnání dvou vyučovacích hodin** stejného předmětu v paralelní třídě vyučovaným odlišným pedagogem **autorka dospěla k následujícím závěrům:**

- Při užití slovní metody vyučování byl patrný úpadek aktivity a neochota žáků spolupracovat s pedagogem.
- Při použití didaktické hry a skupinové práce ve vyučovací hodině byly děti aktivní a spolupracovaly s pedagogem.

ZÁVĚR

V úvodu diplomové práce si autorka kladla za cíl předložit čtenářům teoretický pohled na didaktickou hru a zodpovědět položené otázky: Jaké jsou rozdíly mezi užitím didaktické hry v mateřské škole a v základní škole? Uznávají pedagogové didaktickou hru jako plnohodnotnou metodu vzdělávání? Plní didaktická hra v rámci prvního stupně základní školy svou aktivizační funkci?

Pro zodpovězení těchto otázek bylo nutné pozorování výuky v předškolních třídách mateřských škol a v prvních až třetích ročnících základní školy, rozhovory s pedagogy mateřských škol a učiteli prvních až třetích ročníků základní školy, a nakonec porovnání vyučovací hodiny, kde byla použita didaktická hra, s hodinou, ve které didaktická hra použita nebyla.

Podle vlastního mínění autorky byly cíle naplněny. Hlavním rozdílem při užití didaktické hry v mateřské škole a v základní škole je přístup pedagoga k zadání didaktické hry a jejímu následnému vnímání žáky nebo dětmi. V mateřské škole pedagog uvádí didaktickou hru jako pracovní činnost. Pro předškolní děti to znamená zvýšenou pozornost a aktivitu při dané činnosti. Na základní škole pedagog uvádí didaktickou hru naopak jako činnost doplňkovou nebo uvolňující. Žáci vnímají tuto činnost jako oddechovou aktivitu ve vyučovací hodině.

V mateřské škole pedagogové považují didaktickou hru jako stěžejní metodu vyučování, v základní škole má plnohodnotné postavení vzhledem k ostatním vyučovacím metodám.

Na základě porovnání dvou různě vedených vyučovacích hodin je patrný výrazný aktivizační efekt u žáků při hodině, kde byla využita didaktická hra oproti hodině, ve které užita nebyla.

Na diplomovou práci by se dalo dále navázat například srovnáním znalostí dvou paralelních tříd, kdy v jedné se v určitém předmětu využívá didaktická hra a v druhé se užívá jiná vyučovací metoda. Podle získaných informací by bylo vhodné toto téma dále rozpracovat. Takový výzkum vyžaduje dlouhodobé pozorování (ideálně celý

školní rok), sestavení testu, ve kterém by se znalosti porovnaly a tak podobně. Dále by bylo možné realizovat rozhovory s dětmi, a tak získat i jejich pohled na tuto metodu vyučování ve srovnání s ostatními.

Tato práce by mohla být přínosem pro začínající pedagogy na prvním stupni základní školy, kteří preferují kreativní formy výuky. Nebo jako inspirace pro pedagogy s dlouholetou praxí, kteří by rádi zahrnuli inovativní prvky do své výuky.

Sama autorka si při zpracování tohoto tématu potvrdila svou tezi o efektivitě didaktické hry jako vyučovací metody v současném vzdělávání v mateřských i základních školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČAPKOVÁ, D. *Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského*. Praha: Academia, 1987.
- ČAČKA, O.: *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*, Brno: 1999.
- FINK, E. *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel, 1993.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1995.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HUIZINGA, J.: *Homoludens*. Praha: Mladá Fronta, 1971.
- Informatorium 3-8: časopis pro výchovu v mateřské a obecné škole*. Praha: Portál, 2011, XVIII., č. 8. ISSN 1210-7506.
- JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001.
- KASPER, T; KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008.
- KOMENSKÝ, J. A. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského IV*. Praha: SPN, 1966.
- KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005.
- MAŇÁK J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003
- MILLAROVÁ, S.: *Psychologie hry*. Praha: Panorama, 1978.
- MIŠURCOVA, V.; FIŠER, J.; FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.
- MLEJNEK. J.: *Dětská tvořivá hra*. Praha: Artama 1997.
- MOJŽÍŠEK, L.: *Vyučovací metody*. Praha: SPN, 1975.
- NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1998.
- OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika I. Smysl a proměny dětství*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Pedagogická fakulta, 2004.
- OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika II*. Liberec: Technická univerzita, 2004.
- PELCOVÁ, N.: *Vzorové lidství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. Str. 205.

- PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.
- PIAGET, J.; INHELDEROVÁ, B.: *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2001.
- PRÚCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009.
- SANTLEROVÁ, K.: *100 didaktických her ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995.
- SEVEROVA, M.: *Hry v raném dětství: studie o jejich vývoji a motivaci*. Praha: Academia, 1982.
- SINDELÁROVÁ, B.: *Předcházíme poruchám učení, Soubor cvičení pro děti v předškolním roce a v první třídě*. Praha, Portál, 1996,
- SVOBODOVÁ, E. *Hry v mateřské škole*. Pracovní text k semináři Hry v mateřské škole v nakladatelství Portál v roce 2013.
- SVOBODOVÁ E. a kol.: *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum 2005.
- ŠMARDOVÁ, V., BEDNÁŘOVÁ, J.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: ComputerPress 2011.
- TŘESOHLAVÁ, Z.; ČERNÁ M.; KŇOURKOVÁ, M.: *Dříve než půjde do školy, Lehká mozková dysfunkce v předškolním věku*. Praha, Avicenum, 1990
- UHLÍŘOVÁ, J.: *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003.
- UHLÍŘOVÁ, J.: *Hrové činnosti předškolního věku v pojetí J. A. Komenského*. In *Filosofie, výchova, hodnoty*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1999.

Seznam zahraničních zdrojů

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-859-3179-6.

HRICOVÁ, I., JAKUBÍKOVÁ, J., TULENKOVÁ, M.: *Hry a kolektivní úlohy v přírodopise*. 1. vyd. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2003.

LOCK, J.: *An Essay Concerning Human Understanding*. New York, Dover 1959.

Seznam elektronických zdrojů

PRÝMASOVÁ, L. a E. LUKAVSKÁ. *Co je hra a kdy je soutěž hrou?*. RVP: metodický portál [online]. 22-05-2008 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2329/co-je-hra-a-kdy-je-soutez-hrou-.html/>

ROSECKÝ, Č. *Učební metoda, učitel a český vzdělávací systém*. In: ROSECKÝ, Čeněk. *Česká škola* [online]. 27.2.2003. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2003/02/cenek-rosecky-ucebni-metoda-ucitel.html>

SOCHOROVÁ, Libuše. *Didaktická hra a její význam ve vyučování*. In: SOCHOROVÁ, Libuše. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 26.11.2011. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

Studentske.cz: *psychologie-pedagogika*. [online]. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/friedrich-frbel-adolf-diesterweg.html>

SEZNAM TABULEK

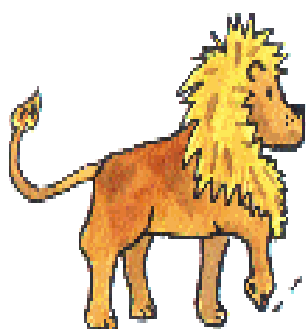
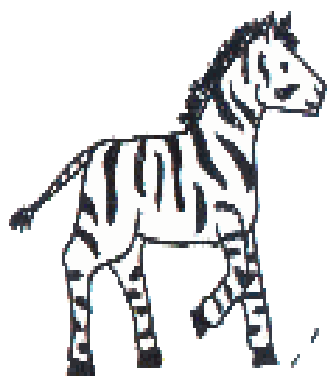
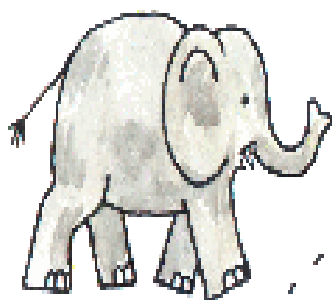
Tabulka 1: Přehled respondentů.....	53
Tabulka 2: Sledované jevy v mateřské škole	63
Tabulka 3: Sledované jevy v základní škole	65
Tabulka 4: Výsledky pozorovaných jevů v hodině bez didaktické hry.....	70
Tabulka 5: Výsledky pozorovaných jevů v hodině s didaktickou hrou	70

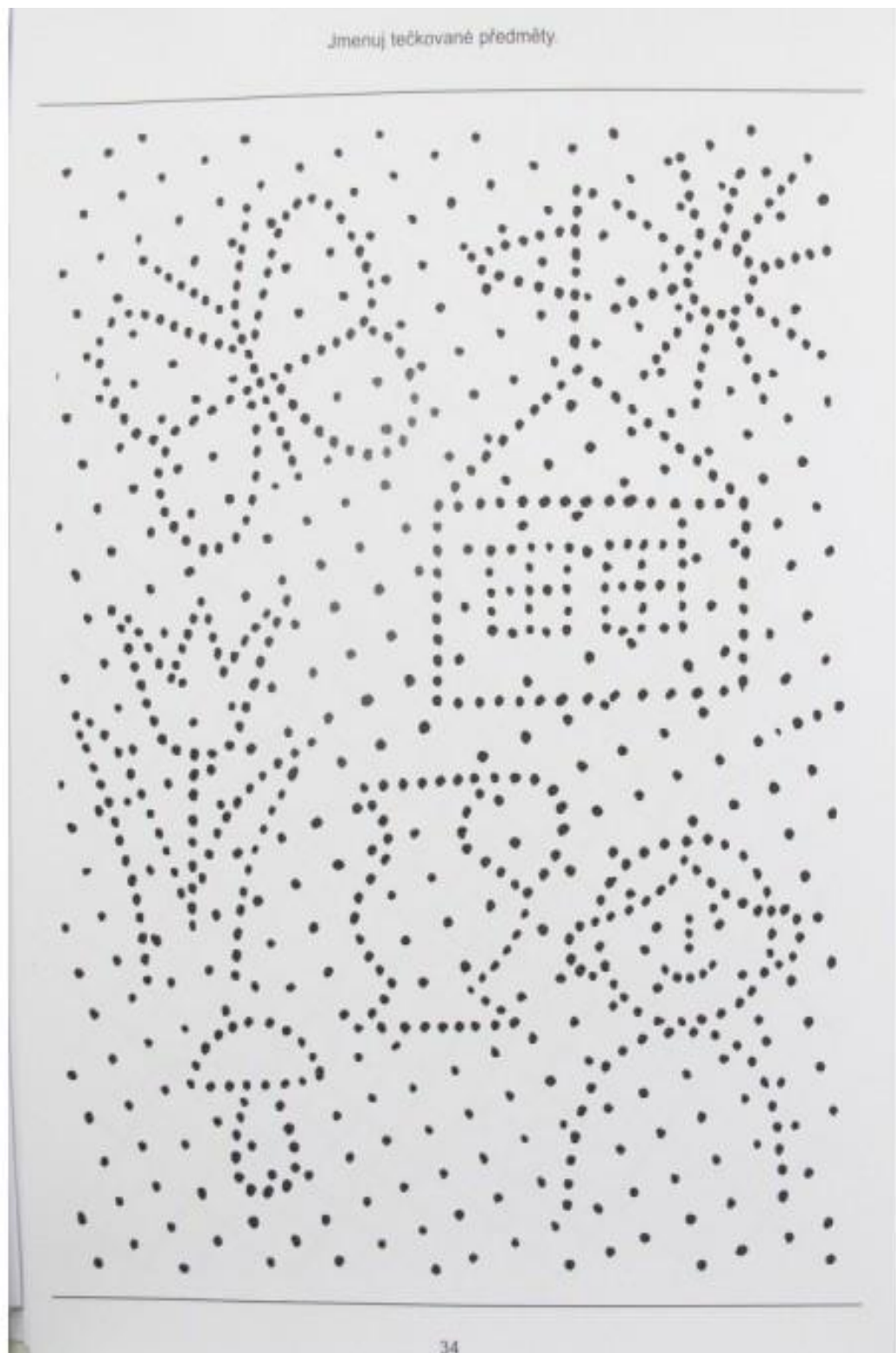
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Grafomotorické cvičení.....	I
Příloha 2 Překrývání předmětů	II
Příloha 3 Mini Lük.....	III
Příloha 4 Co je na obrázku špatně?.....	IV
Příloha 5 Určování počtu slabik.....	V
Příloha 6 Předmatematické představy	VI
Příloha 7 Struktura rozhovoru.....	VII

Příloha 1 Grafomotorické cvičení

Příloha 2 Překrývání předmětů

Příloha 3 Mini Lük

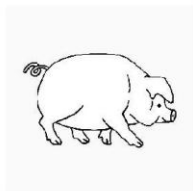
Příloha 4 Co je na obrázku špatně?

Pozorně si prohlédni obrázek a vybarvi, co k loupežníkům nepatří.

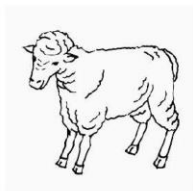

Příloha 5 Určování počtu slabik

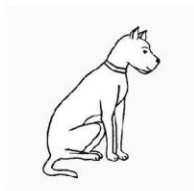
Udělej tolik teček, kolik má slovo (zvíře na obrázku) slabik

PRASE

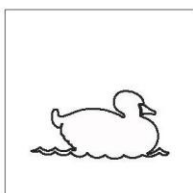
OVCE

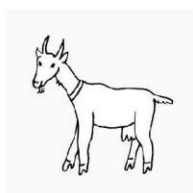
PES

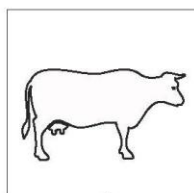
KOČKA

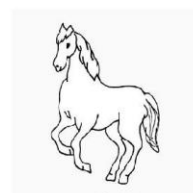
KACHNA

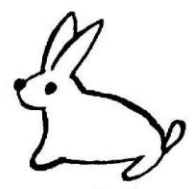
KOZA

KRÁVA

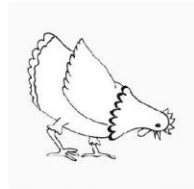
KUŇ

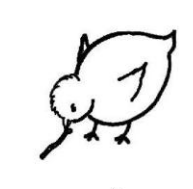
KRÁLÍK

KOHOUT

SLEPICE

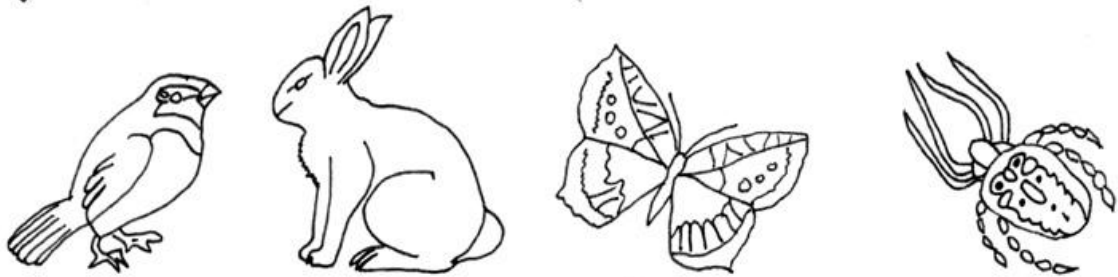
KUŘE

Příloha 6 Předmatické představy

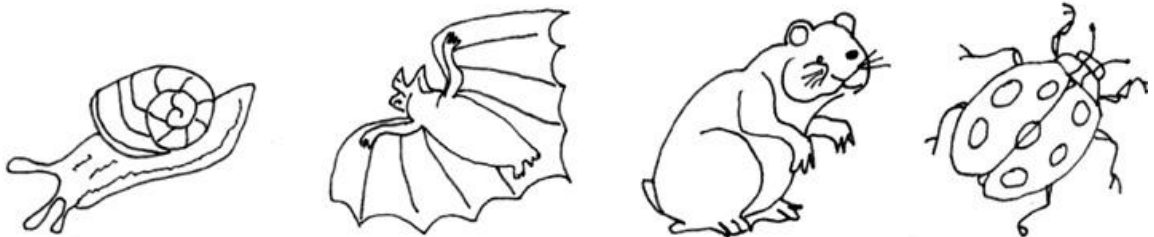
Pracovní list před - za

Vybarvi zvířátko, které je hned před vaškou.

Vybarvi všechna zvířátka, která jsou za zajíčkem.

Vybarvi všechna zvířátka, která jsou před beruškou.

Vybarvi zvířátko, které je hned za ovečkou.

Autor: Michael Novotný

Příloha 7 Struktura rozhovoru

- Představení autorky a nástin účelu rozhovoru.
- Jaká je délka vaší praxe?
- Jak vypadá den předškoláka v MŠ?
- Ve kterém časovém úseku se děti setkávají s didaktickou hrou?
- Jaký je Váš názor na didaktickou hru jako metodu vzdělávání v MŠ?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ivana Váňová

Název práce: Didaktická hra v současném vyučování

Vedoucí práce: PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Počet stran: 81

Počet použitých zdrojů: 33

Počet použitých zahraničních zdrojů: 3

Počet použitých elektronických zdrojů: 5

Rok: 2015